

1982/83:115

Måndagen den 11 april

Kl. 11.00

Förhandlingarna leddes till en början av andre vice talmannen.

1 § Andre vice talmannen meddelade att *Anders Svärd* (c) den 10 april och *Marie-Ann Johansson* (vpk) den 11 april återtagit sina platser i riksdagen, varigenom Inga Davidssons och Maj Kempes uppdrag som ersättare upphört.

2 § Svar på interpellation 1982/83:91 om massmediekommitténs direktiv

Anf. 1 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Anders Björck har ställt följande fyra frågor till mig med anledning av de nya direktiv som meddelats för massmediekommittén (1982:07): Vilken roll anser regeringen att yttrandefrihetsaspekter skall ha i massmediekommitténs arbete? Anser regeringen det angeläget att den nya tekniken omfattas av grundlagsskydd som ger den ett likartat värn som traditionella medier? Anser regeringen att möjligheterna i Sverige att ta emot utländska radio- och TV-program skall skyddas? Skall skrivningen i direktiven angående reglerna för mottagning av utländska program som innehåller reklamslag tolkas så att regeringen vill "släcka" TV-rutan de ögonblick reklam förekommer?

Av de nya direktiven (Dir. 1983:19) framgår att kommitténs förslag skall utarbetas utifrån såväl massmediepolitiska som kulturpolitiska utgångspunkter. Vid den kulturpolitiska prövningen bör olika användningar av ny teknik relateras till de mål som gäller för den statliga kulturpolitiken. Det första bland dessa mål lyder: Kulturpolitiken skall medverka till att skydda yttrandefriheten och skapa reella förutsättningar för att denna frihet skall kunna utnyttjas.

Som jag tidigare har sagt i denna kammare har jag inga principiella invändningar mot att yttrandefrihetsfrågorna i olika massmedier regleras i grundlag. Innehållet i dessa regler får självfallet anpassas till de olika

mediernas särskilda karaktär. Mot den bakgrunden har regeringen i de nya direktiven till massmediekommittén angett att det inte är ändamålsenligt att bestämma den konkreta innebörden av en grundlagsreglering av etableringsrätten i kabel-TV förrän förslag som har betydelse i sammanhanget har lagts fram av kommittén.

Som framgår av de nya direktiven anser regeringen att massmediekommittén bör utgå från att utländska rundradioprogram bör få tas emot och spridas vidare i kabelsystem oavsett om de distribueras över satellit eller via marknätet. Förutsatt att de upphovsrättsliga frågorna är lösta.

Beträffande reklamslag i utländska sändningar har kommittén i uppgift att belysa konsekvenserna av att sådan reklam kommer att kunna tas emot i Sverige, individuellt samt via centralantennanläggning och kabelnät. Med utgångspunkt i denna analys och de ambitioner beträffande reklamfrihet som anges i direktiven bör kommittén föreslå vilka regler som skall gälla för mottagning av sådana reklamslag. Därvid bör kommittén kunna dra nytta av erfarenheterna från andra europeiska länder och från arbetet med Nordsatfrågan. Om metoden att släcka TV-rutan vid reklamslag hade varit något jag velat förorda, hade frågan inte behövt utredas.

Anf. 2 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Göransson för svaret på min interpellation. Trots att det är kortfattat och snävt i tonen är det intressant – eller kanske just därför. Det kontrasterar starkt mot de offentliga uttalanden som gjorts av vice statsministern Ingvar Carlsson och mot den mera frihetsinriktade syn på massmedia som förts fram på sistone i en rad socialdemokratiska tidningar.

Såvitt jag kan förstå handlar det här om ännu ett område av socialdemokratisk oenighet, ett nytt slagfält i rosornas krig. Ett antal framsynta socialdemokrater, symtomatiskt nog anförda av det statsråd som svarar för framtidsfrågor, har insett, om man nu skall tro deras uttalanden, att den traditionella socialdemokratiska massmediesynen inte håller inför de stora tekniska och andra förändringar som nu förestår. Socialdemokratin utkämpar en förlorad kamp om den håller fast vid sin gamla massmediepolitik. Åren i opposition innebar inte något nytänkande, tvärtom. Man fann det mera intressant att protestera mot de liberaliseringstendenser som fanns hos de borgerliga regeringarna än att medverka till en ökad frihet på massmedieområdet.

Det var under dessa år som socialdemokraterna excellerade i olika förbudskrav. Det var vi socialdemokrater, sade Ingvar Carlsson för ett tag sedan, som krävde förbud mot parabolantennor och motarbetade allt som hade med kommersialism att göra. Anförda av fanatiska monopolivrare som Margareta Ingelstam gick man till storms mot t. ex. videon, som skulle medföra otaliga olyckor för det svenska folket. Men svenska folket struntade i de socialdemokratiska varningarna, och på några år blev Sverige världens kanske videotätaste land. Orsaken till detta är inte alltför svår att räkna ut.

Ledande socialdemokrater har nu insett att man skadats av den förbudsstämpel som med all rätt har satts på partiet.

Men handlar det, herr talman, om något mera än att förbättra imagen? Är socialdemokraterna beredda till verkliga förändringar i sin massmediepolitik? Kort sagt, finns det någon verklighet bakom orden?

Av Bengt Göransson's interpellationssvar att döma finns det *inte* det. Yttrandefriheten spelar ingen roll i direktiven, och Bengt Göransson gör i sitt svar ingenting för att markera yttrandefrihetens betydelse. Han är inte beredd att klart deklarerat att yttrandefriheten måste vara den självklara utgångspunkten för massmediekommitténs arbete.

Också när det gäller grundlagsregleringen av etableringsrätten finns det anledning till oro. Detta är en principiellt viktig fråga, som regeringen nu försöker underordna de förslag som massmediekommittén kan komma med. Rimligare hade varit att börja i rätt ända, dvs. först ge etableringsrätten ett grundlagsskydd och sedan utifrån detta låtit massmediekommittén utforma de praktiska lösningarna.

När det gäller möjligheterna att ta emot utländska radio- och TV-program speglar direktiven en syn som man inte väntar sig från en demokratisk regering. Visserligen sägs det att kommittén "bör utgå från att utländska rundradioprogram bör få tas emot och spridas vidare i kabelsystem", men observera att det här finns med två "bör". Det finns sannerligen också många "men" i direktiven. För det första säger man att det är tveksamt vad som menas med centralantennanläggning, och det kan diskuteras om detta också gäller mycket stora kabelsystem. För det andra säger man i direktiven att det också är problem med telekommunikationssatelliter i s. k. fast trafik, och man hävdar att med nuvarande lagstiftning "torde sådana sändningar inte anses som rundradiosändningar". Slutsatsen blir att "vidareutsändningar i centralantennanläggning är därför inte tillåtna utan regeringens tillstånd".

Massmediekommitténs uppgift blir enligt regeringen att undersöka vilka "problem som finns med avseende på radiorätt, upphovsrätt och internationella konventioner när det gäller att sprida utländska radioprogram". Observera: Kommittén skall syssla med att utreda vilka problem som kan finnas i det här sammanhanget.

Bengt Göransson är som vi alla vet livrädd för allt som har med reklam att göra. Det är uppenbarligen så, att han känner skräck när han förstår att utländska satellitsändningar kommer att tas emot i Sverige och att en del av dem kommer att innehålla reklam.

För en förbudsvän som Bengt Göransson – ordet måste tyvärr betraktas som korrekt i sammanhanget – är detta ett perspektiv som kräver åtgärder. Han vill, och regeringen har intet att invända, att massmediekommittén skall utreda och föreslå vilka regler som skall gälla för mottagande av satellitsändningar med reklaminslag, oavsett om detta sker individuellt eller via centralantennanläggning och kabelnät.

Detta, herr talman, är ytterst allvarligt. Sådana utredningsdirektiv hör inte hemma i ett demokratiskt samhälle. Det hjälper inte att Bengt Göransson i interpellationssvaret säger att han inte bestämt sig för att släcka TV-rutan vid

Måndagen den
11 april 1983

*Om massmedie-
kommitténs direk-
tiv*

reklaminslag, eftersom frågan då inte hade behövt utredas. Han menar, tillsammans med regeringen, på fullt allvar att massmediekommittén skall utreda denna form av inskränkning i den grundlagsstadgade informationsfriheten.

Herr talman! Ingvar Carlssons tal om att socialdemokraterna nu skall börja satsa på mer frihet framstår mot bakgrund av utredningsdirektiven och det interpellationssvar som avgivits av Bengt Göransson som hyckleri. Vi skall inte låta lura oss av talet om frihet – det finns hos socialdemokratien uppenbarligen ingen verklig vilja till något sådant. Det räcker inte med att tala om frihet, det gäller att i praktisk verklighet göra något också. Vad vi hittills har sett av t. ex. massmediekommitténs arbete, i vad avser såväl direktiv som arbete i övrigt, har detta en inriktning som pekar mot mindre frihet och mer förbud.

Regeringen får finna sig i att bli dömd efter sina gärningar och mindre efter sitt tal. Det finns dock här anledning att ge Bengt Göransson chansen att klara upp några av de mest förbudsvänliga passagera i direktiven och interpellationssvaret. Jag vill därför, herr talman, slutligen be om några preciseringar.

För det första: Anser Bengt Göransson att yttrandefriheten skall vara styrande för såväl massmedie- som kulturpolitik och inte tvärtom?

För det andra: Anser Bengt Göransson att personer bosatta i Sverige i framtiden skall ha rätt att inneha utrustning för mottagning av utländska radio- och TV-program, t. ex. egna parabolantennor, om de är missnöjda med de programutbud som förmedlas genom kabel-TV-nät?

För det tredje: Vill Bengt Göransson bestämt ta avstånd från tanken att släcka TV-rutan vid reklaminslag från utländska TV-sändningar, och kan han likaledes ta avstånd från tankarna på att förhindra svenska företag att använda sig av reklam i utländska satellitsändningar liksom att utländska företag sänder reklam på svenska i satellit-TV?

Anf. 3 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Massmediekommittén tillsattes ju ursprungligen av mig, och jag betraktade dess uppgifter som mycket viktiga.

Varje regering måste naturligtvis ha rätt och full frihet att omforma direktiven till sina utredningar, och den möjligheten har den nya regeringen begagnat sig av. Det är samtidigt angeläget att man når så bred enighet som möjligt om direktiven i en så viktig utredning som denna. Därför stämde den regering som jag tillhörde i förväg av direktiven med partierna utanför regeringen, och vi fick också klarsignal från dem. I de nya direktiven, som jag inte har för avsikt att recensera i detalj, tycker jag att det framför allt finns två brister.

Den första är att massmediekommittén i alltför liten utsträckning skall syssla med förberedelserna för det nya avtalet mellan staten å ena sidan och Sveriges Radio och dess programbolag å andra sidan. Eftersom tidpunkten för det nya avtalets ikraftträdande nalkas ganska snabbt, kommer mycket av ansvaret för förberedelsearbetet därmed att vila på Sveriges Radio självt.

Det är väl ingen hemlighet att man inom radiokoncernen är i full färd med att förbereda detta, medan massmediekommittén får detta arbete som en mera perifer uppgift.

Den andra bristen är att de framtida finansieringsfrågorna inte får tas upp förutsättningslöst. Det tycker jag är beklagligt. Jag har ju många gånger från denna talarstol sagt att jag själv är negativ till reklamfinansiering av radio- och TV-program. Jag har som främsta skäl då åberopat att det skulle skada dagspressen. Men det är samtidigt uppenbart att vi är på väg in i en helt ny situation, framför allt genom de utländska satelliterna. Detta har ju inte minst ett antal socialdemokratiska ledarskribenter upptäckt och öppnat en, i mitt tycke, fördomsfri debatt om detta. Den debatten är viktig därför att finansieringsfrågorna är på väg in i ett helt nytt skede.

Jag tycker att det är synd att man ger direktiv som innebär att den debatten nu väsentligen skall föras utanför massmediekommittén. Det är nästan att sticka huvudet i sanden och undvika att se de problem som väntar runt hörnet.

Anf. 4 PER UNCKEL (m):

Herr talman! I yttrandefrihetsutredningens debattbetänkande för några år sedan beskrevs yttrandefriheten på följande sätt:

”Yttrandefriheten framstår inte som något medgivande från en mer eller mindre entusiastisk överhet, som väl- eller motvilligt har upplåtit ett noga avgränsat område för dess utvalda och förväntas justera gränserna beroende på hur medborgarna handskas med gåvan. Snarare upplevs den som en rättighet som medborgarna tillerkänner – eller erkänner hos – varann, att utövas ute på det öppna fältet i ett möte mellan åsikts- och smakriktningar.

Det som kräver motiveringar blir då inte yttrandefriheten utan ingrepp i den.”

Uttalandet, herr talman, klargör vem som har bevisbördan. Den som står för yttrandefriheten behöver aldrig motivera sig. Yttrandefriheten är given. Den som däremot vill inskränka avkrävs motiv. Motiven får dessutom inte ha med yttrandets innehåll att skaffa. Yttrandefrihetens syfte är ju att skydda alla yttringar, också de obekväma. Vissa åsikter och värderingar får inte främjas genom att andra förhindras.

Statsrådet Göransson säger i sitt interpellationssvar att han inte har några ”principiella invändningar mot att yttrandefrihetsfrågorna i olika massmedier regleras i grundlag”. Det är utmärkt.

Tryckfrihetsförordningen är en sådan grundlag för den tryckta skriften. Några av TF:s bärande principer är dessa:

1. Allting är tillåtet att trycka, utom det som i TF har förklarats vara uttryckligen förbjudet.

2. Ingen granskning av innehållet i en skrift får göras innan skriften har publicerats.

3. Ansvarig för en skrifts innehåll är den ansvarige utgivaren, ingen annan.

4. Var och en har rätt att publicera skrifter och att inneha sådan utrustning som behövs för att skrifter skall kunna spridas.

Tryckfrihetsförordningen skyddar det skrivna ordet från åsiktsingrepp från den offentliga makten. Häre ligger det yttersta värnet för den fria debatten. TF:s betydelse kan inte överskattas.

Framväxten av de nya medierna ställer nu opinionsbildningen inför annorlunda villkor. Kabeltekniken vidgar möjligheterna till meningsutbyte och information. Vi moderater vill ge den nya tekniken samma skydd som den gamla därför att den har samma betydelse för yttrandefriheten som den tryckta skriften.

Men vad vill socialdemokraterna?

Statsrådet Göransson säger sig inte ha några principiella invändningar mot grundlagsreglering. Det är, som sagt, utmärkt, men passivt. Värnare av yttrandefriheten borde vara starka pådrivare för en sådan ordning.

Det är med något av en bekymrad uppsyn som socialdemokraterna möter den nya tekniken. Den handlar för dem om problem – inte om möjligheter. Frågeställningen för socialdemokraterna blir vad staten måste göra för att motverka utvecklingen – inte vilken ny vitalitet samhällslivet kan tillföras genom att den nya tekniken snabbt tas i bruk. Hade socialdemokraterna funnits vid tiden för tryckerikonstens genombrott, är det inte svårt att föreställa sig hur psalmerna kunde ha gått och vilket resultatet kunde ha blivit.

Intrycket av ambivalens förstärks av att statsrådet Göransson i massmediekommitténs direktiv uttryckligen fördröjer den grundlagsreglering som skulle kunna uppnås som ett resultat av yttrandefrihetsutredningens arbete. Varför, statsrådet Göransson?

De fyra grundläggande principerna för tryckfriheten – den särskilda brottskatalogen, censurförbudet, ensamansvaret och etableringsfriheten – kan översättas också till kabelmedierna. Några tekniska hinder finns inte. Det vet statsrådet lika väl som alla andra som ägnar dessa spörsmål sitt intresse. Varför är statsrådet Göransson mot denna bakgrund inte beredd att grundlagsreglera nu? Någon av det fria ordets hörnpelare är tydligen inte längre självklar. Vilken, statsrådet Göransson?

För oss moderater är den nya tekniken en möjlighet, som det inte ankommer på statsmakterna att motverka eller förhindra. Tekniken öppnar kanaler för den fria debatten, för förströelse och för kultur. I synen på de nya möjligheterna sällas tydligen agnarna från vetet – de som vill friheten sällas från dem som bara talar om friheten i högtidstalen.

Anf. 5 GUNNAR HÖKMARK (m):

Herr talman! Liksom tidigare talare ber jag att få tacka för svaret. Trots allt vad det inte innehåller ger det besked om att vice statsministerns, Ingvar Carlsson, försök för en vecka sedan att framställa socialdemokratins som ett frihetens parti kraschlandar så fort man på ett konkret område skall diskutera frihet. Bengt Göranssons svar, med dess brist på besked, är en kraschlandning, i synnerhet för socialdemokratins försök att sno moderaternas kläder.

som en socialdemokratisk tidning framställde det.

Alla de frågor som gäller pressfriheten, yttrandefriheten och fria massmedia är avgörande för inte bara pluralism utan också för friheten i ett samhälle. Man kan inte tala om frihet när man i praktiken vill undanhålla människor från friheten att själva välja program och när man är emot fri etableringsrätt inom de gamla och de nya massmedieteknologierna. Man kan inte tala om frihet för den enskilde när man inte är självklart positiv till att grundlagsskydda yttrandefriheten, oavsett inom vilket massmedieområde det gäller.

Bengt Göransson vill foga in yttrandefriheten som något som underkastas kulturpolitiska och massmediepolitiska utgångspunkter. Det är inte frihet för den enskilde, det är frihet för stat och myndigheter att begränsa yttrandefriheten i olika medier.

Bengt Göransson har inga principiella invändningar mot att yttrandefriheten i olika massmedier regleras i grundlagen. Det är i sig något att glädja sig åt i en demokrati, herr talman, att det ansvariga statsrådet inte har några principiella invändningar mot att yttrandefriheten grundlagsskyddas. Vi tackar för att Bengt Göransson inte har något principiellt att invända mot demokratin. Men har Bengt Göransson några icke-principiella invändningar mot att yttrandefriheten grundlagsskyddas? Jag skulle vilja att Bengt Göransson i så fall redovisar sina principiella eller icke-principiella invändningar. Om han inte har några invändningar alls, varför uttalar han då inte klart att yttrandefriheten skall grundlagsskyddas oavsett vilket medium det gäller?

När Ingvar Carlsson för några veckor sedan höll ett s. k. frihetsanförande nämnde han ordet frihet närmare femtio gånger. Men den frihet som han menade det var inte frihet för den enskilde att själv bestämma, det var frihet från materiell knapphet, från arbetslöshet, från samhällets varbölder. Men det är inte frihet, det är en nog så nödvändig och självklar trygghet. Den frihet han i stället lät ana att medborgarna skulle få uppleva var inte heller frihet, utan i stället att makthavarna kanske skulle tillåta kolonistugor, inte frihet att välja var man skall bo eller hur man skall bo, utan kanske att de skulle tillåta litet mera boendedemokrati, kanske tillåta föräldrar att vara på barndaghem och kanske utveckla medbestämmande och kommunal demokrati. Detta är inte frihet för den enskilde att själv bestämma över sin vardag, det är frihet för de styrande att reglera människornas vardag.

Herr talman! Jag gör den här reflexionen eftersom Bengt Göranssons svar innehåller samma förvrängda tolkning av frihetsbegreppet. Frihet är för socialdemokrater i själva verket frihet från frihet. I grunden betraktar man allt som förbjudet, men vissa saker kan tillåtas. Bengt Göransson anser att utländska radioprogram bör få tas emot. Han anser uppenbarligen inte att det är en självklar frihet för svenska medborgare att lyssna på alla program som de kan få in. Människor kan få lov, men de har inte en självklar rätt när socialdemokrater talar om frihet.

Etableringsrätten skall inte diskuteras förrän förslag som har betydelse i sammanhanget har lagts fram av kommittén, säger Bengt Göransson. Det är

Måndagen den
11 april 1983

*Om massmedie-
kommitténs direk-
tiv*

för Bengt Göransson inte självklart att man skall utreda hur vidast möjliga etableringsfrihet skall skapas. I stället skall man se efter vad som kan tillåtas, och i övrigt skall det råda frihet från frihet.

Frihet från frihet är den viljeinriktning som präglar statsrådet när han talar om reklamfrihet, inte att människor fritt skall kunna själva välja om de skall se reklam eller ej. Men frihet borde innebära att enbart det som oundgängligen måste förbjudas förbjuds. Bengt Göransson gör tvärtom; enbart det som oundgängligen måste tillåtas skall eventuellt tillåtas. På det viset diskuterar socialdemokrater frihet från fel ända, från förbudsvivarens synpunkt och inte från den enskilda människans.

Jag skall ta ett exempel, som jag skulle vilja ställa en konkret fråga till statsrådet om. Anser statsrådet att reklam från utlandet är så allvarlig, så skadlig och så farlig för svenska medborgare att man måste utreda särskilda regler för mottagning av reklaminslag? Är dessa regler tänkta att reglera mottagningen, eller skall det vara fritt för den enskilde att se reklaminslagen? Om det senare gäller, varför behövs då regler?

Jag skulle avslutningsvis vilja fråga statsrådet om han anser att ett parti, som inte tillåter den enskilde medborgaren att i sitt eget hem – i sitt eget vardagsrum – själv få avgöra vilka program han eller hon kan se, kan betraktas som ett frihetens parti? Jag anser det inte.

Anf. 6 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! När riksdagen har interpellationsdebatter och frågedebatter, är det ofta ganska få som sitter i kammaren – av naturliga skäl. Det är många som emellanåt beklagar det, men jag tycker att det i dag är tur att det inte är så många som lyssnar. Två ledande företrädare för det moderata samlingspartiet har stigit upp i den här talarstolen. Den ene säger att socialdemokratin är ett parti som står för frihet från frihet. Den andre säger att hade socialdemokratin funnits när boktryckarkonsten uppfanns, vet vi hur det hade gått; då hade vi levt i ett samhälle utan tryckfrihet och utan yttrandefrihet.

Det är två påståenden som kommer från två av kammarens ledamöter, och dessa påståenden är faktiskt oerhörda. Jag kan inte hjälpa att jag känner mig skakad av att höra dessa yttranden. Jag tycker att man ändå måste iaktta någon respekt för historien, någon respekt för uttalanden som görs och gärningar som utförs.

I själva verket är för socialdemokratin och för regeringen yttrandefriheten av omistligt värde. Det är naturligtvis ingen tillfällighet att yttrandefrihetsmålet står så starkt inskrivet i vårt kulturpolitiska program.

Det sägs i direktiven för yttrandefrihetsutredningen att en naturlig utgångspunkt är att grundlagsskyddet för olika medier skall ges en enhetlig utformning, framför allt beträffande de grundläggande principerna. Men faktum är att olika medier har olika karaktär. Därför tycker jag att det är synd när företrädare, som ändå ägnar sig åt massmediepolitik – vilket både Gunnar Hökmark och Per Unckel gör – lånar sig till denna typ av vulgarisering, när de går upp och säger: Är det meningen att den enskilde

medborgaren i sitt hem inte skall få ta emot vilka program han vill? Så för man över yttrandefrihetsdiskussionen till att gälla etableringsrätten för kablarna.

Tror Gunnar Hökmark och Per Unckel att vi kommer att få konkurrerande kabelsystem i kåkarna? Tror ni verkligen, om vi nu skulle få en fri etableringsrätt, att det skulle innebära att vi i våra bostadsområden skulle ha olika företag som lade ut var sin kabel? Nej! Lika litet som vi har konkurrerande vattenledningar i väggarna med olika kranar och där vi skriver avtal en gång i kvartalet om vem som skall få leverera vattnet, lika litet kommer vi att kunna räkna med att ha olika kablar, där vi efter kontraktskrivning en gång i kvartalet pluggar in vår TV-apparat på det ena eller andra nätet.

Det handlar hela tiden om att vi kommer att få *ett* nät. Ett urval av de utländska program som vidarebefordras kommer alltid att ske. När det gäller det urvalet finns det faktiskt anledning att ha en viss samstämmighet, att ha vissa regler, bl. a. för att människor som bor i olika delar av landet skall ha en rimlig chans till urval.

Beträffande det urval som man kan få genom direktsändning – det kan man naturligtvis ha – finns det inga planer på någon som helst begränsning.

Därmed har jag kommenterat det som Anders Björck tog upp i sin första fråga.

Självfallet skall människor ha egna mottagningsmöjligheter. Det finns inga planer på att människor skall hindras från att ta emot de program som är möjliga att ta emot. Men i fråga om rätten till etablering av kablar vet vi att någon någonstans måste göra ett urval av de program som släpps ut i kablarna.

Låt mig så säga något om reklamfrågan. Anders Björck beskriver mig som en som är livrädd för reklam, som en förbudsvän. Jag tycker att den beskrivningen är intressant, särskilt med tanke på ett uttalande som jag gjorde i vintras. Jag sade då att jag inte är rädd för reklam. Men det fick en tidning att tro att jag var för reklam. Vad jag däremot sagt är att jag tror att TV-reklamen har sett sina bästa dagar. Utöver de argument som vi av principiella skäl har haft att anföra mot TV-reklam finns det i dag också ett stort antal andra skäl på det kommersiella planet, vilka faktiskt talar för att TV-reklam inte längre kommer att bli så intressant.

Man använder sig alltid av ett särskilt argument, nämligen mångfalden kanaler. Man säger: Nu när vi får så många kanaler, blir det naturligtvis så att vi måste få reklam i alla kanaler. Men blir det verkligen så? Jag har bakom mig ganska många år också inom kommersiell verksamhet. Jag vet därför hur det går för en annonsör när det finns många kanaler. Jag vet också hur det går för den som ordnar danser i Skaraborgs län, där det finns en mängd tidningar som var och en har dålig hushållstäckning. Det är dyrt att annonsera där, därför att man har så många kanaler att välja bland.

TV-reklam är naturligtvis något väldigt attraktivt, om man når ut till en stor publik över en eller högst två kanaler. Men de som talar för TV-reklam gör alltid samma misstag. De blandar ihop mediet med publiken. Det är

publiken som gör eterreklamen intressant, inte mediet i sig. Om vi får 20–30 kanaler – eller hur många det nu kan bli fråga om – betyder det att annonsören måste annonsera på alla ställen för att vara säker på att nå publiken. Då blir reklamen orimligt dyr. Det är kontaktkostnaden som det är intressant att bedöma för den som annonserar.

Vidare använder man sig av ett annat argument, den stora spridningen. Man säger: Nu kommer vi att få västtyska satelliter som kommer att kunna sända reklam över hela Europa på en gång. Men den stora spridningen är heller inget bra argument när det gäller en utvecklad TV-reklam. Också i det sammanhanget kan jag dra nytta av en erfarenhet som jag fått genom nära kontakt med verksamheten. Jag arbetade nämligen en gång inom en organisation som drev bio i förorten Edsberg. Jag vet precis varför vi fick sluta annonsera biografföreställningar i Expressen och Aftonbladet: Vi hade inte råd att betala för de tidningar som såldes i Malmberget och Ystad. Den stora spridningen var faktiskt inget bra argument för annonsören.

Det bästa med Göteborgs-Posten är att den inte säljs i Stockholm, att den är en tidning som har oerhört hög täckningsgrad där den säljs och att den inte säljs utanför sitt område. Varje tidning är för annonsören produktiv. Därför är den bra.

Att den stora spridningen automatiskt skulle vara ett gott argument för reklam, är faktiskt inte riktigt. Därför har vi sagt i direktiven att det finns anledning att vara återhållsam. Det finns ingen anledning för oss att gå ut och satsa på reklam, om man – vilket mycket tyder på – håller på att förlora intresset för reklamen. De erfarenheter som man har av de många nystartade företagen runt om i världen, vilka skall reklamfinansieras, tyder just på detta. Det är faktiskt ganska svårt att få annonsörer.

De som har gott minne kanske kommer ihåg ett radioföretag som sände från Östersjön för tjugo år sedan. I den vanliga historieskrivningen brukar man hävda att radiosändningarna stängdes därför att riksdagen sade att de skulle stängas – men kanske var det därför att företaget hade dåliga affärer, för litet annonser. En och annan kanske kommer ihåg den gubbe som skulle letas upp på Fleminggatan men som ingen lyckades hitta.

I själva verket har reklamivrarna i dag ganska dåliga kommersiella förutsättningar, och därför är de kanske så desperata när det gäller att till varje pris inmuta områden just nu.

Jan-Erik Wikström pekar på två brister, som han ser det, i de nya direktiven. Jag har tidigare beträffande de gamla direktiven uttalat att vi i princip inte hade några andra invändningar mot dem än att de möjliggjorde en god beskrivning av utvecklingen, där vi var mer angelägna om att kunna skapa underlag för förslag till åtgärder på vissa punkter.

När det gäller arbetet med radioavtalet har vi sett det som rimligt att Sveriges Radios egen organisation under den här perioden kan företa nödvändiga förändringar. Vi har inte lagt tyngdpunkten på förberedelser för ett nytt radioavtal, i avsikt att inte skapa en ny, total radioutredning, vilket inte var meningen.

Beträffande synpunkterna på de framtida finansieringsfrågorna har jag

ganska fullständigt utvecklat synen på TV-reklamen.

Låt mig bara avslutningsvis anknyta till vad jag började med.

Jan-Erik Wikström pekar på de två punkterna om radioavtalet och finansieringsfrågorna. Och jag har all anledning att uttrycka respekt för den uppfattning som han och hans parti står för i det avseendet.

Jag noterar den himmelsvida skillnad som finns mellan Jan-Erik Wikströms sätt att resonera om massmediekommitténs direktiv och det sätt som företrädarna här i kammaren för moderata samlingspartiet använder sig av. Och jag beklagar djupt uttalandet om att det parti som jag tillhör och företräder skulle stå för diktatur och förtryck. Jag tycker faktiskt att de uttalandena var grova.

Anf. 7 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Det är viktigt att få reda på var socialdemokratin står i den här frågan. Via massmedia försöker socialdemokraterna nu föra ut till svenska folket att man minsann är för frihet, att en omprövning är på gång, att om bara socialdemokraterna får bestämma så kommer självkritiken att resultera i att det blir frihet på en lång rad områden.

Herr talman! Pressklippen har varit många de senaste veckorna efter Ingvar Carlssons försök till självprövning. De har bl. a. handlat om att det nu är tid för socialdemokratin att ompröva inställningen till reklam och mycket annat.

Vi som sysslar med massmedia, i utredningar, styrelser och i andra sammanhang på den offentliga sidan, har inte märkt någonting av de Ingvar Carlssonska tankegångarna. Man traskar på precis som vanligt: mer förbud, ytterligare åstramningar, mindre frihet.

Jag förstår att Bengt Göransson är irriterad över detta och nu går till ett vildsint angrepp mot bl. a. moderata samlingspartiet. Det får han gärna göra – vi slåss verkligen inte för någon dålig sak när vi försöker att inför svenska folket tala för och i det här huset aktivt arbeta för ökad yttrandefrihet.

Vi vet att Bengt Göransson och socialdemokraterna är känsliga för detta och att vi kommer att få uppleva många ilska utbrott. Det kommer inte att skrämra oss – vi vet att vi kämpar för en god sak. Vi vet också, herr talman, att socialdemokraterna kommer att få ändra inställning, oavsett om de vill det eller inte. Bengt Göransson och hans parti kämpar för en förlorad sak.

Vad är det man håller på att göra? Jag vill instämma i vad Jan-Erik Wikström sade när det gäller Sveriges Radio-koncernen: Vad är det som händer? Jo, genom att Bengt Göransson har ändrat på direktiven kommer riksdagen med all säkerhet att ställas utanför en del av de viktiga beslut om Sveriges Radio-koncernens framtid som riksdagen tidigare fått ta. Nu skall det inte bli någon stor radioutredning – det skall inte bli någon radioutredning alls. Sveriges Radio skall få ta initiativet till förändringar, och i det företaget har, herr talman, monopol alltid varit ledstjärnan. Jag ser inte några större förändringar i det avseendet. Man har t. o. m. anställt den gamle lokalradiochefen i moderbolagets koncernstab, med speciell uppgift att

Nr 115

Måndagen den
11 april 1983

*Om massmedie-
kommitténs direk-
tiv*

Måndagen den
11 april 1983

*Om massmedie-
kommitténs direk-
tiv*

förbereda de förändringar som kan ske i avtalet med staten.

Är detta verkligen en rimlig ordning? Skall riksdagens kulturutskott, skall riksdagen, skall de politiska partierna ställas utanför denna viktiga förändring som kommer att bli nödvändig om några år? Jag reagerar väldigt starkt mot detta. Det är t. o. m. en skärpning jämfört med den attityd socialdemokraterna har haft tidigare när det gäller Sveriges Radio-koncernen.

Sedan tycker jag inte, herr talman, att man kan jämföra vattenledningsnät och kabeltelevision. Det är faktiskt två olika saker man distribuerar. Visserligen behöver vi vederkvickas av vatten ibland, men det är faktiskt inte samma sak som att via kabel få ta del av olika åsikter. Jag vägrar att gå med på den typen av enkla liknelser.

Bengt Göransson ägnar sig sedan åt att gå till attack mot reklam i televisionen. Det är i så fall ändå, herr talman, märkligt att i alla de länder över hela världen – med några få undantag – som har television. så finns det faktiskt reklam i TV, och det fungerar alldeles utmärkt. Men i Sverige skulle det uppenbarligen inte kunna vara så.

Bengt Göransson resonerar ungefär som soldaten som gick i otakt och sade att det är kompaniet som går i otakt och jag som går i takt. Vad som fungerar utomlands skulle uppenbarligen inte kunna fungera här i Sverige.

Bengt Göransson sade att vi skall ha respekt för historien och gav två av de moderata partivänner till mig som har deltagit i den här debatten smisk på fingrarna. Men, Bengt Göransson, gå hem och läs historia – det tycks behövas.

Här står Bengt Göransson i riksdagens talarstol och påstår att Radio Nord fick sluta sända för att man hade dåliga affärer. Det var ju så att riksdagen förbjöd såväl Radio Nord som Radio Syd att fortsätta. Om det nu är på det sätt som Bengt Göransson påstår, är då Bengt Göransson beredd att tillåta Radio Nord och Radio Syd att sända igen? Endast om Bengt Göransson ger ett klart svar på den punkten kan vi ha litet större respekt för hans synpunkter på frihet i massmedia.

Herr talman! Får jag slutligen säga att när det gäller reklamen så får massmediekommittén inte ens utreda denna. Vi får än mindre låta marknaden, konsumenterna, avgöra om vi skall ha reklam i televisionen eller inte.

Anf. 8 PER UNCKEL (m):

Herr talman! Bengt Göransson ville i sitt anförande inte kännas vid den historiska parallellen mellan boktryckarkonsten och kabeltekniken. Jag förstår det. Jag frågade själv i mitt anförande vilken hörnpelare i det fria ordet som statsrådet Göransson var tveksam inför. Det var alltså etableringsfriheten det handlade om.

Nu försöker statsrådet Göransson att förklara bort den socialdemokratiska misstron mot etableringsfrihet för kabelmediet genom en hänvisning till vattenledningar. Det var inget bra exempel, Bengt Göransson.

Min fråga till statsrådet måste mot denna bakgrund bli: Är statsrådet beredd att medge att vem som helst skall få lägga ned kabel, på samma sätt

som vem som helst får installera rör? Vidare: Är statsrådet beredd att medge vem som helst rätten att sända TV på en kabel som redan ligger i marken? Något urval mellan olika intressenter på kabeln behöver nämligen inte, som statsrådet Göransson vill göra gällande, ske. Det är detta som är det revolutionerande i den tekniska utvecklingen. Kabeltekniken medger nu tekniskt sett den etableringsfrihet som vi ideologiskt sett har anledning att eftersträva.

Om statsrådet Göransson är beredd att medge att man har rätt att lägga kabel på samma sätt som man har rätt att installera vattenledningsrör och om statsrådet är beredd att medge att vem som helst skall ha rätt att sända TV på redan nedlagda kablar, då har statsrådet Göransson för kabelteknikens vidkommande anslutit sig till de grundläggande principer som tryckfrihetsförordningen anger för den tryckta skriften. Det finns, Bengt Göransson, inga tekniska hinder att medge denna rätt. Är statsrådet mot den bakgrunden beredd att göra det?

Skälet, herr talman, till vår oro för vad som i de socialdemokratiska kanslierna döljs på massmediaområdet är att vi får så många vittnesbörd om hur negativt starka grupper inom socialdemokratien ser på massmediafrågorna. Låt mig citera ett stycke ur en motion som är avgiven av den socialdemokratiska landstingsgruppen i Värmland:

”Den mycket snabba tekniska utveckling som nu äger rum inom mediaområdet kan i kombination med ensidigt vinstinriktade affärsintressen komma att leda till att vår yttrandefrihet kommer att begränsas i stället för att ökas. Mot bakgrund av bl. a. sådana farhågor pågår för närvarande ett utredningsarbete på statlig nivå om massmedierna. Bedömningen är, att samhället behöver styrmedel, som gör det möjligt att genom demokratiskt fattade beslut ange vilka villkor som skall gälla för de nya massmediernas utveckling.”

Det behövs alltså styrmedel mot det fria ordet! Att socialdemokraterna i Värmland har fått med sig också mittenpartierna på att i denna motions anda nu kräva att landstinget i Värmland skall aktivera sig med ett massmediapolitiskt program gör inte saken lättare att försvara.

Bengt Göransson hänvisar ofta till att yttrandefriheten kan komma att stå i konflikt med kulturambitioner. Det oroar oss moderater. Min fråga till kulturministern måste mot denna bakgrund bli: Om kulturambitioner kolliderar med någon av de fyra hörnpelarna för det fria ordet, vad gör Bengt Göransson då? Är det det fria ordet, etableringsfriheten, som får vika för kulturen, eller skall kulturen underordnas det som vi tidigare ansett vara självklart för ett fritt meningsutbyte?

Bengt Göransson diskuterar rätten att sända reklam i eter- och kabelmedier från utgångspunkten om reklamen egentligen är speciellt användbar som finansieringskälla. Detta, statsrådet Göransson, är fel frågeställning. Rätt fråga från statens sida är: Finns det tillräckliga skäl för att förbjuda dem som vill använda reklamen från att utnyttja denna möjlighet?

Måndagen den
11 april 1983

*Om massmedie-
kommitténs direk-
tiv*

Anf. 9 GUNNAR HÖKMARK (m):

Herr talman! Statsrådet Göransson var upprörd och skakad, och jag är ledsen för att han har blivit det när vi diskuterar socialdemokratiens frihetspolitik. Jag vill understryka att den utgångspunkt som jag hade är den debatt som vi nu för om dagens samhälle och utvecklingen framöver. Där kan jag bara konstatera att socialdemokratisk frihetspolitik innebär frihet från frihet. Det är inte så att jag påstår att Ingvar Carlssons tal för någon vecka sedan om frihet var en reaktion mot att socialdemokratin tidigare inte har velat frihet. Vad jag vill säga är att den väg som ni vill slå in på i framtidens samhälle är baserad mer på frihet *från* frihet än frihet för den enskilde att själv bestämma över sin vardag.

Jag skulle vilja be herr Göransson, om han är upprörd och skakad över att vi för fram dessa anklagelser – att ni inte inom olika områden vill bereda människor största möjliga frihet – att statsrådet deklarerar inom vilket område och i vilka sammanhang den socialdemokratiska regeringen har lagt fram förslag som stärker den enskildes frihet. Och inom vilka områden kommer man att lägga fram förslag som stärker den enskildes frihet att själv bestämma? Att ni lägger fram förslag som stärker organisationerna, som stärker stat och kommun, och att ni stundtals kanske diskuterar att tillåta kolonistugor – det är inte frihet.

När vi diskuterar massmediefrågor, så är för socialdemokratin frihet i massmedia en fråga om att skapa frihet *från* att själv kunna välja – inte frihet att själv kunna välja. Det är frihet från att själv avgöra om man skall se reklam, frihet från etableringsfrihet osv. Hela tiden är det frihet *från* människors frihet att själva välja. Det är den tunnaste definition av frihet som tänkas kan, och man "snor inga kläder" med den typen av frihetsdefinition.

Men om vi nu också diskuterar yttrandefriheten och statsrådet känner sig upprörd och skakad, så kan han å andra sidan lugna oss genom att klart deklarerat att yttrandefriheten skall grundlagsskyddas i de nya medierna. Det är enkelt att göra, och då slipper vi kanske en del av den här debatten.

När det gäller fri etableringsrätt undrar jag i likhet med Anders Björck och Per Unckel om inte statsrådet tog sig vatten över huvudet när han började tala om vattenledningar. Man får lov att montera in flera olika vattenledningar – från grannens brunn, från sin egen brunn, från det kommunala vattennätet osv. Mig veterligt finns det inget förbud mot att ha så många vattenledningar man över huvud taget vill.

Men för att klargöra en annan sak, som kanske är mer väsentlig än vattenledningsdiskussionen, vill jag säga att det intressanta med en vattenledning är ju vattnet, och det intressanta med kabel-TV är innehållet i kablarna. Och den nya tekniken ger inte de restriktioner som herr Göransson talar om hela tiden. Man kan ha 50 kanaler i ett kabel-TV-nät. Om det brister i fråga om utrymme i den ena kabeln, så kan man faktiskt ha flera olika kablar.

Om den här debatten har gett statsrådet den insikten att vi här står inför en ny teknisk förändring, som ger oss möjlighet att värna och vidga de enskilda

människornas frihet att välja, då har denna debatt blivit bra, och då kanske vi också har att se fram emot nya direktiv till massmediekommittén. Statsrådet var uppenbarligen inte medveten om att ny kabelteknik inte innebär de begränsningar som han tydligen till för några minuter sedan trodde var för handen.

Sedan sade statsrådet att det inte finns några planer på att förbjuda mottagning av reklam. Ja, men varför skall man då utreda och överväga olika regler för mottagning av reklam från utländska sändare? Om man skall reglera reklam-TV-mottagningen, så är det uppenbarligen för att man inte vill att mottagning av reklam skall vara fri. Då vill jag bara fråga: Vilken typ av inskränkningar tänker sig statsrådet?

Ytterligare en sak, som kanske är det allra tråkigaste med den negativa inställning som socialdemokratin har till frihet i dessa frågor och till nya teknologier, är att vi riskerar att missa ett decennium av möjligheter. Vi skulle i Sverige kunna få en rad olika, skilda sändande TV-bolag till gagn för dynamiken och förnyelsen, till gagn för tittarnas valfrihet, till gagn för allsidigheten och den fria opinionsbildningen. Men socialdemokratin vill inte. Vi skulle kunna ge tidningar och andra massmedieföretag en unik möjlighet att inte bara trycka på papper utan också vara massmedieföretag i vidaste bemärkelse. Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet – och Göteborgs-Posten, som herr Göransson tyckte skulle stanna i Göteborg – skulle kunna sända via kabel-TV också, om man så ville.

Beträffande statsrådets bekymmer om huruvida reklam fungerar eller ej vill jag säga att fungerar inte reklamen, är det ju inget problem, för då blir det ingen reklam. Tillåt alltså reklam.

Till sist: Är ni frihetens parti, när ni i praktiken förvägrar människor att i sitt eget hem, i sitt eget vardagsrum, själva välja mellan så många olika TV-program som möjligt?

Anf. 10 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Per Unckel och Gunnar Hökmark vidhåller sina påståenden om socialdemokratin som ett parti som sviker friheten, som om partiet, om det hade funnits när boktryckarkonsten uppfanns, hade medverkat till att människor inte fått uttrycka sina tankar i skrift.

Jag utgår ifrån att det bara är plågan att inför kammaren erkänna en förlöpfung som gör att man vidhåller sina påståenden. Jag gör det därför att den beskrivning som Gunnar Hökmark gav, att socialdemokratisk frihet i stort sett skulle handla om kolonistugor, faktiskt är ganska fantastisk.

Min jämförelse med vattenledningen är naturligtvis tillspetsad. Tror ni verkligen att den människa som i ett flerfamiljshus sitter framför sin TV-apparat och väljer har möjlighet att individuellt ta in en kabel från gatan till den egna lägenheten? Anknyts inte huset till ett kabelfsystem av något slag? Vi måste ändå ha litet sinne för hur kablarna ser ut och vad det kostar att bygga ut systemet. I själva verket gäller i dag en stor del av den kritiska debatten just kabelutbyggnaden. Jag har i en rad uttalanden sagt att jag utgår ifrån att kabelfsystemen kommer, men i den kritiska debatten har det

Måndagen den
11 april 1983

*Om massmedie-
kommitténs direk-
tiv*

framhållits att det skulle komma att röra sig om en stor investeringskostnad. Det kommer naturligtvis inte att bli en mängd olika kablar.

Man kan göra en annan jämförelse. Vi har i det här landet *ett* postverk. Inte ökar väl yttrandefriheten, om det finns ett antal postverk som tävlar om att bära ut breven. I själva verket stärks kanske yttrandefriheten av att vi har *ett* postverk med uppdrag att sörja för utbärning av alla brev, också de brev som skall till Hakkasbyn och inte bara de som skall tas till den närmaste platsen dit det lönar sig att bära posten. I våra direktiv pekas det faktiskt på den spänning som finns med tanke på den geografiska rättvisa som krävs när det gäller utbyggnaden av kabelsystem. För oss är det viktigt att söka lösningar som tillgodoser alla medborgares intressen, inte bara de medborgares intressen som till äventyrs kan vara ekonomiskt intressanta för en eller annan kabelbyggare.

Vad beträffar reklamen har jag inte sagt att jag tycker att Göteborgs-Posten skall stanna i Göteborg. Jag sade att det för annonsörer faktiskt är bra att tidningen inte har spridning utanför det område där annonsörerna finns.

Jag har också gjort en kommersiell bedömning. En sådan bedömning tror jag är viktig, för skall man finansiera någonting gäller det ju att få pengar. Då är det också viktigt att vi bedömer om de finansieringsvägar som prövas kan anses ha ekonomiska förutsättningar i ett längre perspektiv. Vi kan då konstatera att dagens licensavgift är rimlig. För en blygsam slant får man i dag tillgång till synnerligen många program.

När det gäller beslut om Sveriges Radios framtid kommer riksdagen självfallet inte att ställas utanför. Jag pekade på att massmediekommittén inte är någon radioutredning. Inte heller fanns det i den tidigare regeringens direktiv någonting bestämt om en radioutredning. Sveriges Radio är dessutom ett public service-företag, som har en egen styrelse och egen organisation. Och som bekant finns det möjlighet att utöva viss insyn i vad som sker i företaget, också i dess interna arbete. Men självfallet är det riksdagen som kommer att ta ställning till hur ett kommande nytt radioavtal skall se ut.

När det gäller den mängd av program som man skulle få har många av dem som nu är nyentusiaster gjort det litet för enkelt för sig. Man kan ju inte vidaresända alla program utan vidare. Alla program finns faktiskt inte tillgängliga och alla program är inte gratis.

Många av dem som representerar upphovsmannasidan konstaterar i dag, att det är mycket svårt att bedöma situationen, att det hela är en djungel för upphovsmännen. De program som produceras utomlands låter sig inte utan vidare omsättas i kablarna för att vidaresändas. Flertalet av dem kräver redigering, och det fordras dessutom uppgörelser med upphovsmännen avseende rätten att ta in programmen. Det kan därför vara viktigt att också vi, på vår kant, medverkar till en regelskrivning, bl. a. därför att vi vill värna om det som är en nationell television. Det finns faktiskt anledning för vårt land att, inför det tryck som uppstår därför att en mängd program kommer

utifrån andra delar av världen, också värna om det som är ett uttryck för en nationell identitet.

Även om vi accepterar och också välkomnar en ökad tillgång till utländska program, som utvecklingen inom satellit- och kabelområdena för med sig, får det inte innebära att vi bara passivt avvaktar. Vi måste fundera över vilka följder det hela får för det svenska mediesamhället.

Vi kan inte låta vår egen massmediestruktur slås sönder av en ny teknik. Menar vi allvar med våra uttalanden om yttrandefrihet, massmediepolitik och kulturpolitik, måste vi också se till att värna om vår nationella identitet!

Frågan om vilka följder den kommunikationstekniska utvecklingen kommer att få för den nationella massmediepolitiken i olika länder uppmärksammas i själva verket i de flesta länder i Europa i dag. Och inom parentes – jag blir mycket förvånad över dem som tror att det bara är svensk television som skall påverkas av alla program som kommer utifrån. Man hänvisar till att vi kan ha ett engelskt system, osv. Självfallet kommer också det engelska systemet att påverkas, liksom det franska och tyska. Alla system påverkas.

Nästa kulturministerkonferens inom Europarådet skall handla om kulturen och kommunikationsteknologin. Det ämnet skall då både belysas från kreativitetssynpunkt och diskuteras med hänsyn till den kulturella identiteten. I olika länder sitter utredningar, som funderar över regler för kabel-TV och hur mediet skall få utnyttjas. I alla de sammanhangen spelar omsorgen om den nationella kulturen en viktig roll.

Det här är svåra och stora frågor, där olika viktiga intressen måste vägas mot varandra. Därför vore det värdefullt om problemen kunde lösas i samförstånd mellan olika politiska partier. Massmediekommitténs uppgift är att möjliggöra denna typ av lösningar. Anders Björck är ledamot av kommittén och har i den egenskapen möjlighet att tillföra utredningen både sina egna och sitt partis mycket pregnanta uppfattningar och visa den vilja till lösning i samförstånd som ändå är nödvändig för att vi skall klara de här viktiga frågorna.

Av den debatt som i dag har förts i den här kammaren har jag dragit slutsatsen att det ändå är bra att det är Anders Björck och inte Per Unckel eller Gunnar Hökmark som företräder partiet i den kommittén.

Anf. 11 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Det senaste gjorde mig naturligtvis glad, ja, nästan rörd. Jag får väl försöka göra vad jag kan för att uppfylla Bengt Göransson's stora förhoppningar på mig. Jag är inte säker på att han kommer att bli särskilt tillfredsställd.

Problemet med massmediekommittén är ju, herr talman, att direktiven har ändrats och snävats upp. Det har bl. a. vi från moderata samlingspartiets sida reagerat starkt emot. Bengt Göransson och jag hade också en debatt om den politisering av massmediekommitténs sekretariat som enligt min och andras mening har ägt rum. Det är heller inte någon särskilt bra start. Jag har i massmediekommittén arbetat för att också andra än Sveriges Radio och

Måndagen den
11 april 1983

*Om massmedie-
kommitténs direk-
tiv*

televerket skall få bli representerade såsom sakkunniga. Kommittén i övrigt har, med något undantag, inte stött detta.

Nu ligger bollen hos Bengt Göransson. Han kan bevisa sin vilja till en större öppenhet på det här området genom att låta också representanter för låt oss säga näringslivet och Tidningsutgivareföreningen vara med som sakkunniga i själva massmediekommittén. Det är ett ärende som nu ligger hos regeringen, hos Bengt Göransson.

Konkurrens brukar ha en rad fördelar. Bengt Göransson gör jämförelsen att konkurrens här skulle vara detsamma som att öka yttrandefriheten genom att starta ett postverk till. Nu är det faktiskt så att det finns litet bättre liknelser, som mera stämmer överens med den massmediesituation som det här handlar om. Ta televerket och dess mobiltelefonsystem! Där tvingades televerket för några år sedan ge vika och tvangs släppa in en konkurrent, det privata företaget Comvik, som offererar ett alternativt system. Det har haft en mycket positiv inverkan på de tjänster som televerket och andra erbjuder. Och vem vill väl vara utan konkurrensen mellan SAS och SJ på sträckan Göteborg–Stockholm, som ändå har lett till en rad förbättringar? Jag skulle kunna dra många liknelser när det gäller kommunikationer av olika slag som nog är bättre än den vattenledning som Bengt Göransson förde in i början.

Bengt Göransson nämnde att Sveriges Television och Sveriges Radio behöver pengar för sin verksamhet. Det är alldeles riktigt. Sveriges Television, om jag får stanna vid detta företag ett litet ögonblick, kommer att behöva stora belopp i framtiden för att kunna se till att konsumenterna, tittarna, kan få del av det stora utbud som kommer att erbjudas, inte minst på idrotts-, underhållnings- och nyhetsområdena. Men den finansieringskälla som bäst skulle lösa Sveriges Televisions problem, som är den finansieringskälla som används i nästan alla andra länder, nämligen reklamfinansiering, får vi enligt Bengt Göranssons direktiv icke ens utreda! Om Bengt Göransson hade sagt: Jag är negativ till reklam, jag tror inte särskilt mycket på det, men självfallet kan massmediekommittén få utreda den frågan – då hade jag tyckt att det hade varit mycket sympatiskt, och då kunde vi få en förutsättningslös utredning. Nu är det inte på det sättet.

Herr talman! Får jag avsluta med att säga att när Bengt Göransson blev utnämnd till kulturminister, gjorde han ett antal uttalanden i massmedia som jag och många andra fann mycket sympatiska och kloka. Han talade om behovet av kvalitet i kulturutbudet, och han talade om behovet av att anstränga sig för att förstå kulturupplevelser. Han föll inte in i någon sorts allmän kulturpolitisk jargong, att allt är så lätt, så lätt, bara man erbjuder människor olika former av kultur. Jag uppfattade detta som mycket sympatiskt. Däremot har Bengt Göransson, tycker jag, i praktiskt handlande inte levt upp till den sympatiska image som han hade i början.

Bengt Göransson säger nu att Sveriges Radio skall få utreda sin egen framtid, och sedan får riksdagen ta ställning. Men det är ju inte detsamma som en parlamentarisk utredning! Här har vi en parallell med vad vi har diskuterat tidigare i denna kammare, Bengt Göransson och jag, nämligen

presstödsfrågorna. Där har vi tidigare alltid haft parlamentariska utredningar men där har Bengt Göransson nu avskurit oppositionen från insyn genom att tillsätta en enmansutredning.

Herr talman! Det är faktiskt så att om vi skall tro på socialdemokratiens försök till ny image, manifesterad genom de uttalanden som vice statsministern Ingvar Carlsson har gjort, så får nog regeringen med Bengt Göransson i spetsen i handling visa att man verkligen är inne på mera frihet på detta område. Det som man hittills har gjort har tyvärr inte gjort någon människa glad som tror på frihet också på massmedieområdet.

Anf. 12 PER UNCKEL (m):

Herr talman! Bengt Göransson har nu i exempelsamlingen infogat också postverket: Kanske ökar yttrandefriheten med bara ett postverk. Han säger så här också: Kanske blir yttrandefriheten bättre med bara ett kabelsystem, där staten har huvudinflytandet. Hör inte statsrådet hur det låter? Ser han inte riskerna för det tryckta ordet med en sådan massmedieideologi? Jag säger inte, Bengt Göransson, att socialdemokratin *vill* utsätta det tryckta ordet för risker. Men aktsamheten med det tryckta ordets kärna mattas när man accepterar en helt annan massmedieideologi för andra medier än den tryckta skriften, medier som har lika stor eller i framtiden kanske större betydelse för det fria meningsutbytet än vad skriften har.

Herr talman! Kärnan i det här meningsutbytet handlar om etableringsfriheten. Utan etableringsfrihet kan tryckfriheten aldrig leva. Utan etableringsfrihet, Bengt Göransson, kan yttrandefriheten i kabeltekniken inte heller leva.

Statsrådet vägrar att ge besked om socialdemokratiens syn på etableringsfriheten. Intill dess att ni socialdemokrater medger att etableringskontroll på annat än rent tekniska grunder på massmedieområdet är oförenlig med det fria ordets grundval och bekräftar att i kollisionen mellan yttrandefrihet och kultur går yttrandefriheten alltid före, får ni finna er i att vi misstror era göranden och låtanden.

Jag hade hoppats, herr talman, att statsrådet Göransson skulle ha tagit chansen att ställa socialdemokratin på rätt sida om staketet i debatten om den nya tekniken. Jag är mycket besviken över den attityd statsrådet här har redovisat.

Anf. 13 GUNNAR HÖKMARK (m):

Herr talman! Vår egen massmediestruktur skall skyddas, sade Bengt Göransson. Jag tror att däri ligger något av en nyckel till den här debatten. Bengt Göransson anser att man på politisk väg skall fastställa en önskvärd massmediestruktur, och den skall man sedan skydda. Detta kommer alltid att kollidera med individens frihet, inte bara när det gäller etableringsfrihet inom olika massmedia, utan också när det gäller yttrandefriheten, läsarfriheten, tittarfriheten och lyssnarfriheten – kort sagt informationsfriheten.

Bengt Göransson är arg och indignerad därför att jag säger att socialdemokratisk politik i dessa frågor är frihet från frihet. Jag menar inte att

socialdemokratien vill avveckla den pressfrihet vi har, för att ta ett exempel. Men jag menar att inom alla de aktuella områden där vi nu diskuterar frihet, innebär socialdemokratisk politik frihet från frihet. Och om det inte är så och Bengt Göransson har blivit upprörd och skakad, så kan han åtminstone lugna mig genom att tala om att det är en självklarhet att yttrandefriheten skall grundlagsskyddas inom alla olika medier. Han kan då förklara att det är en självklarhet att reklam från andra länder, oavsett hur den sänds, skall få mottas av den enskilde. På det viset kan han undanröja varje misstanke om att socialdemokratisk politik är frihet från frihet.

När det gäller kabel-TV:s möjligheter tror jag inte att vi behöver gå vidare och diskutera den frågan, utan det är nog bra om kulturministern går hem och läser på och inser vilka möjligheter som där finns.

Jag vet inte hur socialdemokratien hade gjort med Gutenberg. Jag vet att socialdemokrater tidigare slagits för yttrandefriheten. Men jag konstaterar också att dagens socialdemokrati fyller samma funktion gentemot yttrandefriheten i alla de olika nya medierna som 1500- och 1600-talens mörkermän gjorde när det gällde yttrandefriheten och tryckfriheten. Jag tror inte att Bengt Göransson hade tillhört dem, men jag ser tydligt, och han har manifesterat det i dag, att han inte vill deklarerat att yttrandefriheten i nya medier skall grundlagsskyddas. Därför är konklusionen av denna debatt att ni socialdemokrater inte vill överföra pressfrihetens ideal på etersända medier. Där vi bejakar utveckling, mångfald och dynamik, där vill ni reglera. Därför för ni en politik för frihet, som innehåller frihet från frihet, och den går vi emot.

Anf. 14 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Mycket kort: Kabelsystemen är distributionskanaler. De bör av olika skäl – det gäller i alla länder som haft anledning att ta ställning till den förändrade massmediestrukturen – bli föremål för någon form av regelskrivning. Jag har inte sagt att vi till varje pris skall skydda vår egen massmediestruktur som om det gällde att skydda en företagsbildning. Jag har talat om att det är viktigt att vi slår vakt om vår nationella kultur och vår nationella identitet och att vi därför ser till att vi har en sådan regelskrivning för de nya teknikerna att vi kan tillgodose ett dylikt skydd.

Jag har i olika sammanhang kunnat konstatera att de resonemang som jag för har vunnit förståelse och respekt, också hos människor med en konservativ livssyn, i den mån de är bärare av det som kan sägas vara en klassiskt konservativ livssyn, där man har förståelse för vad den nationella identiteten och den nationella särarten betyder. När Per Unckel säger att jag får finna mig i den beskrivning han och Gunnar Hökmark gör av socialdemokratiens attityd till friheten vill jag ändå säga: Jag noterar era uttalanden. Men jag finner mig inte i dem.

Överläggningen var härmed avslutad.

3 § Svar på interpellation 1982/83:87 om en omorganisation av grundskolans högstadium

Nr 115

Måndagen den
11 april 1983

Anf. 15 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Inga Lantz har i en interpellation frågat mig vilka åtgärder och organisatoriska förändringar regeringen avser att vidta för att få grundskolans högstadium att fungera för alla elever.

Jag har i årets budgetproposition redovisat vissa utgångspunkter för regeringens politik på skolområdet. Av grundläggande betydelse är därvid att skolan skall bidra till att kompensera de olikheter i sociala och ekonomiska förutsättningar som finns mellan olika elever, så att skolan kan ge *alla* barn och ungdomar goda kunskaper och färdigheter inför framtiden. Jag har i sammanhanget starkt betonat de lokala skolmyndigheternas ansvar för att uppnå detta mål, inte minst i samband med fördelningen av skolans resurser.

Mot den bakgrund jag här har angivit är de uppgifter som har kommit fram om andelen elever som lämnat grundskolan med ofullständig utbildning ytterst oroande. Enligt en undersökning från statistiska centralbyrån (SCB) skulle en så stor andel som 8 % av grundskolans elever inte ha fullföljt skolgången i dess helhet. Som jag har redovisat i budgetpropositionen har jag därför tillkallat en särskild arbetsgrupp inom utbildningsdepartementet med uppgift att studera i vilken utsträckning elever lämnar grundskolan utan fullständig utbildning och orsakerna härtill. Jag räknar med att resultatet av gruppens arbete skall kunna ligga till grund för politiska ställningstaganden till behovet av förändringar inom grundskolan för att förhindra en utslagning av elever.

Redan innevarande läsår sker förändringar på högstadiet i och med genomförandet av 1980 års läroplan för grundskolan (Lgr 80). Jag räknar med att dessa förändringar kommer att medverka till att skapa bättre förutsättningar för arbetet på högstadiet. Som exempel kan jag peka på det ökade utrymmet för fritt val efter elevernas egen intresseinriktning och den starka betoningen av basfärdigheternas betydelse. Också i övrigt har de senaste åren genomförts förändringar inom grundskolan som bör kunna förbättra arbetsklimatet på högstadiet. Jag tänker t. ex. på de stabilare vuxenkontakter för eleverna som arbete i arbetslag och arbetsenheter medför, samt tendensen till återgång till hemrum eller hemavdelningar när det gäller den lokalmässiga utformningen av högstadieskolorna.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att 1974 års lärarutbildning lagt fram förslag om förändringar i utbildningen av lärare, bl. a. i syfte att ge lärarna på högstadiet en bredare kompetens och minska antalet lärare varje enskild elev möter. Förslaget bereds f. n. inom utbildningsdepartementet.

Anf. 16 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Jag skall först be att få tacka för detta svar.

Varför har de stolta och riktiga planerna om den jämlika, den sociala och den kunskapsberikande skolan inte förverkligats?

*Om en omorgani-
sation av grund-
skolans högsta-
dium*

Måndagen den
11 april 1983

*Om en omorgani-
sation av grund-
skolans högstadiet*

Den yttersta spetsen på skolans misslyckande att åstadkomma en jämlik skola kan man avläsa i den sociala snedrekryteringen till universiteten och högskolorna. Högskolans dörr är visserligen öppen för alla oavsett bakgrund, men i praktiken är dörren inte bara stängd utan också låst för de flesta arbetarbarnen. Urvalsreglerna har förändrats av och till, men rekryteringsmönstret för den högre utbildningen består.

Utslagningen i skolan börjar mycket tidigare. Vissa hävdar att den börjar redan i förskolan. Det stora avgörandet sker i klass 6, när eleverna skall välja kurser på högstadiet. Då börjar den stora sorteringen, som sedan följer eleverna i stort sett hela livet. Då avgörs inriktningen på gymnasiestudierna och förstås också om universitetsstudier skall bli möjliga.

Varför är det så här? Varför slås arbetarbarnen fortfarande ut ur skolsystemet, systematiskt på olika nivåer, vid olika tillfällen?

Orsakerna är många. Barn lever i och under olika levnadsförhållanden. Undervisningen skiftar i skola från skola. Föräldrars utbildningsbakgrund, faderns lön och yrke har en direkt inverkan på hur det går för barnet i skolan. Boendesegregationen slår direkt igenom på elevernas skolsituation, och boendesegregationen är ju också direkt avhängig av lön, yrke och utbildning. Det är med andra ord en evig kretsgång.

Bakom allt tal om lika rätt till utbildning döljer sig alltså en helt annan verklighet. Det finns skillnader vad gäller lärarnas erfarenhet, lärarbyten, elevomflyttningar, tillgång till läromedel, skolmåltider, hur den anpassade studiegången används, hur resurser fördelas och mycket mera. I bostadsområden och kommuner där det mest bor arbetarbefolkning satsar man mindre, och där finns det mindre resurser att fördela fast behovet är så mycket större. På punkt efter punkt kan detta avläsas i torra siffror, bakom vilka döljer sig en verklighet, som avspeglar bestående klassorättvisor på utbildningens och uppfostrans område. Så skröplig är verkligheten, trots alla stolta målformuleringar.

Jag har interPELLERAT utbildningsminister Bengt Göransson om högstadiet, och om detta skall jag nu tala.

Under senare år har skolans inre arbete noga diskuterats, och en ny läroplan har också börjat gälla, där skolans sociala funktion får en mer framträdande plats. Skolans innehåll uppmärksammas både utifrån ett socialt perspektiv och utifrån skolan som kunskapsförmedlare. Allt detta är bra. Men skolans, framför allt högstadiets, problem har inte lösts vare sig av dessa diskussioner eller av den nya läroplanen.

Det måste vara något grundläggande fel i den svenska skolan, när var tionde elev lämnar grundskolan i förtid och var tionde elev slutar utan att ha betyg i alla ämnen. Detta om något är ett mycket dåligt betyg åt vårt skolsystem. Att bortåt en femtedel av lärarna i Stockholmsområdet lämnar läraryrket för att söka sig andra arbeten är också bevis på att skolan brottas med stora problem.

Vid 13 års ålder tvingas eleverna ofta att bryta upp från en invand och trygg skolmiljö till större skolor med många nya lärare, nya klasskamrater och nya ämnen på schemat. Detta uppbrott sker samtidigt som eleverna – barnen –

befinner sig i sin egen brytningsålder med frigörelse från föräldrar, könsmognad och sökande efter en egen identitet. En mängd andra saker händer också just i den här åldern. Med den organisation som finns på högstadiet är det inte konstigt att skolan fungerar dåligt för många elever.

Vilken vuxen människa skulle acceptera att t. ex. ha 15 olika arbetsledare i veckan eller att flytta från rum till rum hela dagen? Tidigare var det ju lärarna som fick flytta från rum till rum, men nu är det eleverna som hela dagen får flytta från det ena klassrummet till det andra. Vilken vuxen människa skulle acceptera att inta sin lunch i en bullrig och hetsig matsalsmiljö eller att tillbringa raster antingen i en stökig skåphall eller ute på en ödlig skolgård med risk för att bli utsatt för narkotikaförsäljning?

Det är inte ovanligt att lärarna undervisar 200–300 elever i veckan.

Nu talar jag om den verklighet som möter elever och skolpersonal i skolan. Det är i och för sig samma verklighet som jag talade om när jag tog upp de sociala, ekonomiska och kulturella ojämlikheterna och hur dessa skillnader slår igenom på elevernas skolgång.

För en tid sedan var jag hemma hos en familj, där sonen, som är 13–14 år, hade varit hemma från skolan i en vecka på grund av att han varit sjuk. Det här var första dagen han var i skolan efter sjukdomen, och pappan frågade honom vad lärarna hade sagt, om de hade frågat honom hur han mådde eller vad för slags sjukdom han hade haft. Pojken svarade: Det var ingen som sade något. Underförstått: Det var ingen som brydde sig om eller hade tid att bry sig om honom. Ingen hade frågat efter pojken – i något avseende. Det måste vara en otäck känsla.

Tänk om Bengt Göransson hade varit sjuk en vecka och sedan kommit tillbaka till arbetet och ingen hade frågat efter honom under den här tiden eller när han kom tillbaka! Men sådan är den verklighet som finns på många skolor. Stora skolor – stor anonymitet. Många elever, i detta fall 800, och många lärare – många problem. Ingen har tid eller ork att bry sig om, även om de flesta lärare nog skulle vilja ha den tiden och orken.

Den här lilla skolsituationen om den sjuke pojken betyder eller säger egentligen mycket mer. Den säger till elever, till barn och ungdomar i deras kanske känsligaste ålder: Du betyder ingenting. Dig behöver man inte ta hänsyn till eller fråga efter. Och det är inte lärarens fel utan hela den organisations fel som samhället, politikerna, har gett skolan. Värst utsatt för detta är högstadiet.

Det är precis som om det vore uträknat att när barnen eller ungdomarna har det som jobbigast med sin pubertet, då "hjälp skolan till" att försvåra deras övergång till vuxenlivet genom att organisera högstadiet så som det är organiserat. När föräldrarna och skolan behöver hjälpas åt för att göra det tryggt för ungdomarna, då försvinner föräldrarna från skolan. Det är ytterst sparsamt med föräldraaktiviteter på högstadiet. Och det är då som föräldrarna behövs som bäst.

En annan situation i den svenska skolan, som ligger på ett annat plan, egentligen ett mycket hemskare, är denna: I den skola som jag tidigare talade

Måndagen den
11 april 1983

*Om en omorgani-
sation av grund-
skolans högsta-
dium*

om och som är skolan där jag bor, har hälften av eleverna utsatts för försök till försäljning av narkotika – inte bara av hasch, utan också av LSD, amfetamin och opium. Detta trodde man inte skulle kunna vara möjligt, men det finns knappt en enda skola i Stockholmsområdet som undgår narkotika i dag. Vad detta betyder i ytterligare utslagning förs man knappt tänka på.

Vad kan man då göra? Jag tror att mycket skulle kunna förändras, om skolan – främst på högstadiet – organiserades på ett annat sätt, så att lärarresurserna togs till vara bättre. Man borde ha lärarkontinuitet, vilket betyder att samma lärare – eller hellre samma lärarlag – följde eleverna genom hela skoltiden. Med ett lärarlag på t. ex. fem lärare på ett hundratal elever skulle det inte göra så mycket om en eller annan lärare slutade. Kontinuiteten skulle ju ändå följas upp av de andra lärarna som fanns kvar i lärarlaget.

Eleverna borde få ett eget klassrum i stället för att flacka runt hela dagarna med böckerna under armen. Skolmåltiderna måste också organiseras om, så att de fungerar. De stora, bullriga, hetsiga, "köiga" matsalarna är en mycket dålig lunchmiljö för eleverna. Lärarna vill ju inte äta i denna miljö utan har förhandlat sig fram till egna, lugna och avskilda matsalar. Så skall det naturligtvis inte vara. Det som är dåligt för lärarna är ju också dåligt för eleverna.

Föräldrarna måste förmås att engagera sig i sina barns skolarbete. Där ligger en stor uppgift både på Hem och skola och på berörda skolors personal, att göra föräldrarna medvetna om hur viktiga de är för sina barns skolarbete. Som i alla andra skolsammanhang är det förstas viktigast att nå de föräldrar som av olika skäl är svårnåbara.

Jag vet inte om en sådan här förändring av skolorganisationen på högstadiet måste innebära en förändrad lärarutbildning. Men vad man skulle önska är naturligtvis att olika lärare hade ganska vida ämnesområden att undervisa i och ha behörighet i – att vara experter på. Man skulle kunna tänka sig olika block såsom ett humanistiskt och ett naturvetenskapligt ämnesblock samt block med SO och övriga ämnen som gymnastik, musik, teckning och slöjd.

I vart fall måste främst grundskolans högstadium organiseras så att det fungerar för elever och lärare vad gäller möjlighet att både ge trygghet och ge stimulans i skolarbetet. Jag har frågat skolministern vad han tänker göra åt grundskolans högstadium, och av svaret att döma är Bengt Göransson medveten om de problem som finns. Men allmän välvilja räcker inte långt i dessa sammanhang, för problemen är så stora att de måste angripas omgående, om inte fler ungdomar orättfärdigt skall slås ut i den svenska skolan. Det räcker inte med att förstå problemen – man måste också göra någonting.

Skolan utjämnar, och skolan skall bidra till att kompensera de olikheter i sociala och ekonomiska förutsättningar som finns mellan olika elever, sägs det i svaret. Hur då? Vilka medel skall skolan använda? Vad kan man göra åt resursfördelningen?

De lokala skolmyndigheterna har ett ansvar, sägs det vidare i svaret. Ja,

men det hänger samman med vilka resurser man har i de olika kommunerna. Vi vet ju att fattiga kommuner, där det skulle behöva satsas mycket mer, satsar mindre på skolan därför att de inte har de medel som behövs.

Av interpellationssvaret att döma är man inte beredd att förändra organisationen för grundskolan. Jag vill fråga Bengt Göransson: Vad tänker regeringen göra? De små saker som man pekat på i svaret räcker inte alls. Någoting måste faktiskt göras. Vad tänker regeringen göra för att kompensera de negativt segregerade skolorna? När tänker regeringen ta ansvaret för arbetarbarnen i skolan?

Anf. 17 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Regeringen och socialdemokratin har som ambition att skapa en skola för alla, där alla betyder alla och inte bara en del. Därför har vi haft anledning att mycket snabbt och energiskt reagera när vi fick uppgifter om att ett stort antal barn och ungdomar slutar grundskolan utan fullständig utbildning. Jag har i mitt svar angivit den siffra som har redovisats i statistiska centralbyråns rapport, 8 %. Inga Lantz säger var tionde elev. Den uppgiften förekommer också.

Det första vi har gjort är att tillsätta en arbetsgrupp som faktiskt måste gå igenom och analysera fakta, för de är inte entydiga. En siffra är inte alltid tillräcklig för att tala om hela sanningen. Jag skall be att få exemplifiera det.

Inga Lantz illustrerar väldigt väl den allmänna uppfattning som redovisas när man får den här typen av lärmrapporter. Utslagningen handlar närmast om en form av social utslagning, som mer eller mindre drabbar barn från grupper i samhället som har det svårare än andra.

Jag gav i höstas en intervju till en Stockholmstidning. Journalisten sade att han hade varit i den skola i Stockholm som har flest ungdomar med anpassad studiegång. Det visade sig emellertid att alla elever i den skolan hade anpassad studiegång utom två. Det var invandrarbarn som hade fått byta ut företrädesvis fysik, och möjligen också andra ämnen, för att på den tid som skulle ha stått till förfogande för dessa ämnen kunna läsa svenska eller hemspråk. Det är naturligtvis inte ett socialt problem, utan det är ett kunskapsproblem, för invandrarbarnen måste också kunna fysik. Om vi utgår från bara larmsiffran på 8 % och därav drar slutsatsen att det företrädesvis är sociala insatser som krävs, kommer vi inte att kunna lösa problemen.

Siffrorna är inte heller entydiga i varje skola för sig. Jag var på en skolkonferens i Göteborg för några veckor sedan och hade en radiodebatt på morgonen, där en lärare i en Göteborgsskola säger så här: I vår skola har 25 % av eleverna anpassad studiegång. Siffran var uppseendeväckande hög, och jag frågade om det var möjligt. Ja, så illa är det, sade läraren. Så kom jag ut till vår konferenslokal och tog emot en uppvaktning på tre fyra lärare från samma skola. De säger att förhållandena är svåra i vår skola, men den anpassade studiegången har vi kunnat hålla i schack. Det är bara 3 % som har anpassad studiegång. Det tyckte jag var litet märkligt att från lärare i samma

Måndagen den
11 april 1983

*Om en omorgani-
sation av grund-
skolans högsta-
dium*

skola få så skiftande uppgifter, och jag tillät mig att nämna detta i mitt inledningsanförande. Efter ett par timmar fick jag en lapp från rektorn i den skola som det gällde som skrev: På förekommen anledning ber jag att få meddela att vi i vår skola har en enda elev med anpassad studiegång.

Jag kan naturligtvis känna viss irritation över att siffrorna varierar så mycket. För den som skall ta ställning till de åtgärder som krävs är det irriterande att även de som är närmast verkligheten är så oprecisa i sina procentangivelser och talangivelser. Jag drar ändå därav slutsatsen att det är viktigt att ge den här arbetsgruppen chansen att plocka fram och analysera fakta för att vi skall kunna få underlag för rimliga beslut. Vi har tagit uppdraget mycket seriöst och kommer förhoppningsvis att i höst kunna gå in i ett förslagsarbete.

Den här något bristande förmågan att beskriva problemen exakt är tyvärr något som även Inga Lantz ådagalägger. tycker jag, när hon målar upp sitt svarta panorama. Jag noterar att hon beskriver skolan som en aldeles omöjlig plats, där barnen – som skuttar som schackhästar från rum till rum utan att veta var de är någonstans – möter 15 olika arbetsledare, där skolmåltiden är en fasa och där skolgården är ett knarknäste. Är det verkligen så? Är detta en rimlig beskrivning, som vi kan ha som utgångspunkt om vi på allvar vill lösa de problem som det handlar om? Problemen är svåra, och det gäller många barn, men vi gör det inte lättare för oss om vi utgår från att det överallt är så svårt och omöjligt som enligt Inga Lantz beskrivning.

I själva verket får vi i dag mycket positiva beskrivningar från en rad skolor, där man lyckas mycket väl. Jag har slumpvis besökt många skolor – inte bara sedan jag tillträdde som minister för grundskolefrågor, utan också dessförinnan. Jag tillhör dem som, inte minst tack vare mina egna barn, har haft möjlighet att besöka ganska många skolor, också i de delar av staden som i varje fall definitionsmässigt inte tillhör överklassens stadsdelar.

Jag har mött lärare med en brinnande ambition och goda kunskaper. Och jag tycker att det är litet "svajigt" av Inga Lantz att generellt säga att lärarna inte frågar om barn som varit sjuka mår bra när de kommer tillbaka till skolan. Mitt intryck är att lärarna i detta land ägnar betydande omsorg åt sina elever. Vi skall respektera och uppskatta dem för att de gör det.

Jag vill alltså slå fast att en förutsättning för den förändring av skolan som behövs för att vi skall kunna göra skolan till en god skola för alla är att vi vågar lita på den personal som vi har, att vi vågar lita på att lärarna ute i våra skolor faktiskt klarar sina jobb, är intresserade av sina arbeten och kan det som de sysslar med.

När det sedan gäller den fortsatta utvecklingen är det riktigt att vi kan dra slutsatser av våra erfarenheter. Vi kan säga att det är bättre om man inte har så många rum. Vi bör alltså sträva efter att barnen får färre rum att vara i. Det är också en inriktning i arbetet i dag.

Vi strävar också efter att få en lärarutbildning som möjliggör för lärarna att undervisa i flera ämnen. Jag var ute på ett skolbesök i fredags, och jag talade då med en lärare som är en gammal god vän till mig. Hon berättade att hon

hade ställt som villkor att en lärare som hade en treämneskombination också skulle undervisa i tre ämnen i hennes klass för att få just den klassen. Så fungerar det på de allra flesta håll. Man utnyttjar de möjligheter som man har.

Efter införandet av den nya läroplanen avgör inte valen i sexan gymnasieutbildningens möjligheter. På den punkten är alltså en förändring genomförd. I den översyn av lärarutbildningen som görs i departementet är syftet just att minska antalet lärare för den enskilde eleven.

Jag inser skolproblemets storlek och hur allvarlig situationen är. Men även om problemen är stora tror jag att det är viktigt att vi ger dem deras rätta proportioner. Då blir det lättare för oss att hitta lösningarna. Om man är alltför kategorisk i sin beskrivning av tillståndet, om man gör bilden alltför svart, finns det en risk – som man lätt glömmer bort – att svärtan gärna stänker av sig på dem som man egentligen vill skydda. Beskrivningen av skolan i dag som en enda djungel av vilda barn drabbar ytterst de barn man ville skydda, eftersom människor drar slutsatsen att våra barn och ungdomar i dag är förvildade. Vi vet ju att de faktiskt inte är det. Vi har en fin ungdom i detta land, och vi arbetar intensivt för att kunna ge den en god skola, som är en skola för alla.

Anf. 18 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Det var inte min mening att svärta ner det svenska skolsystemets elever eller lärare. Lärarna gör i stora stycken ett oerhört fint arbete, och eleverna är också mycket fina. Men de brister som finns, främst för högstadiets elever, tycker jag vi måste ta på allvar. Det är därför jag har initierat denna debatt. Jag tror att man måste organisera om högstadiet, så att det kan fungera för alla elever.

En skola för alla, säger Bengt Göransson i sin replik till mig. Det är ju det vi har kämpat för under ganska lång tid. Ändå ser det ut som det gör i dag. Nu skall vi utreda. Det har tillkallats en arbetsgrupp som skall se på problemen. Men jag skulle vilja säga att det inte behövs flera arbetsgrupper för att kartlägga hur det ser ut i den svenska skolan. Det är redan utrett av många utredningar. Vad som nu behövs är konkreta åtgärder för att få bort de brister som finns, som ackumulerats och som märks mest på högstadiet.

Tillgängliga uppgifter, från olika utredningar, visar att det har blivit växande sociala skillnader under 1970-talet. Fortfarande har elevernas sociala och ekonomiska hemförhållanden den största betydelse för hur det går i skolarbetet, vilken utbildning man väljer senare, osv. Det är orättfärdigt. Det är orättvist att det skall vara på det viset. Den skillnad som fanns förut mellan folkskolan och realskolan finns också inom den nya skolans väggar, inbyggd i högstadiets kursval med de särskilda och allmänna kurserna. Det är rätt att man nu har öppnat möjligheterna att välja fritt till gymnasiet, men i praktiken är det val som tolvåringen gör redan på höstterminen i sjätte årskursen utslagsgivande för hur det kommer att gå för honom, vilken utbildning han kommer att välja, om han kommer att hamna på högskolan eller inte.

*Om en omorgani-
sation av grund-
skolans högsta-
dium*

Måndagen den
11 april 1983

*Om en omorgani-
sation av grund-
skolans högsta-
dium*

Rika kommuner, där rika familjer bor, kan erbjuda sina elever en bättre skola än de fattiga kommunerna med utpräglad arbetarbefolkning. Boendesegregationen slår igenom, höghusbarnen från Stockholms södra randkommuner går i andra slags skolor än barn som bor i Danderyd och Djursholm.

Orättvisorna i samhället konserveras och förs vidare till de nya generationerna. I undersökning efter undersökning slås detta fast. Nu aviserar utbildningsministern en ny arbetsgrupp – men en sådan behövs egentligen inte. I rapporten Segregation och särbehandling i grundskolan visas hur elever från högre socialgrupp i förhållande till sina behov får större andel av resurserna än barn från lägre socialgrupp. I en av SÖ:s publikationer visas att elever med lågutbildade föräldrar får låga betyg och att elever med låga betyg i mycket mindre utsträckning läser vidare. Ju lägre betyg desto vanligare är det att man blir arbetslös. Storleken av föräldrarnas inkomst har också samband med hur eleven lyckas i skolan. Detta är gammal skåpmat, man har i många år vetat hur detta slår.

SÖ har i en annan rapport om grundskolan visat att föräldrarnas utbildningsbakgrund till stor del styr i vilken utsträckning eleverna studerar vidare. Studiebenägenheten varierar också med pappornas yrken. Den är förstås större hos ungdomar med välutbildade föräldrar. Det är alltså samma mönster som går igen hela tiden. Samhällets klasskillnader slår igenom generation efter generation. Mycket hänger förstås samman med olika levnadsförhållanden. Men jag tror också att man skulle kunna rida spärr mot åtminstone en del av de problemen genom att förändra resurstilldelningen, genom att satsa på de negativt kompenserade skolorna och att omorganisera högstadiet, så att man motar de problem i grind som kommer just när eleverna är i begynnande pubertet.

I svaret hänvisas till Lgr 80 och till att Lgr 80 kommer att innebära stora förändringar. Det vet vi ju inte. Jag är inte så säker på att de sociala orättvisorna kommer att försvinna i och med införandet av Lgr 80.

Fritt valt arbete skulle också betyda att man går efter elevernas intresseinriktning. Som ett kuriosum kan jag berätta att jag var i en skola i Småland under påsken. Vi tittade på fritt valt arbete. Jag frågade några pojkar varför alla pojkar väljer bullbakning. De svarade: Vi är så hungriga jämt, och därför väljer vi bullbakning som fritt valt arbete. – Det var ju inte riktigt detta vi menade, när vi införde systemet med de olika ämnena.

Att arbeta i arbetslag är naturligtvis bra. Men skall det bli den ram kring elevernas arbete som jag är ute efter, så måste systemet med att arbeta i en speciell elevgrupp börja gälla från årskurs 1. Det är nödvändigt för att vi skall kunna trygga elevernas behov av kontinuitet i skolans undervisning och också i de sociala sammanhangen.

Bengt Göransson nämnde också hemrum. Det är viktigt, men jag tror inte att det är tillräckligt, utan vi måste gå tillbaka till att ha den gamla typen av klassrum. Jag tror inte så mycket på hemrum och hemavdelningar, utan jag tror att det måste till mycket mera för att vi skall kunna skapa den stabila trygghet som behövs för att gardera eleverna mot den utslagning som sker

*Om en omorgani-
sation av grund-
skolans högsta-
dium*

och den rotlöshet och anonymitet som möter dem på högstadiet.

Till sist vill jag säga beträffande 1974 års lärarutbildning att jag hoppas en hel del på den beredningen. Hänvisningen till den är det positiva jag kan utläsa av svaret. Jag hoppas lärarutbildningen får den inriktning som jag är ute efter när det gäller läroplan och när det gäller att trygga undervisningens kvalitet och innehåll.

Jag har velat initiera den här debatten, därför att jag genom många års arbete med skolfrågor i bl. a. Hem och skola, men också genom egen erfarenhet, upplevt att högstadiet har brister som är så allvarliga att vi nu måste förändra dess organisation. Jag hoppas att Bengt Göransson är ense med mig på den punkten.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 19 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Inga Lantz säger att vi haft så många arbetsgrupper att det inte behövs några fler. Men jag förklarade ganska tydligt varför vi faktiskt behöver åtminstone ytterligare en arbetsgrupp. Är det så att man på en enskild skola inte har fakta mer klart för sig än att uppgifterna om hur många barn som slås ut varierar mellan 3, 25 och 1 elev och när man inte riktigt vet vad som ligger bakom siffrorna, då måste man faktiskt låta en grupp ta reda på fakta, innan man lägger fram förslag till lösningar på de speciella problemen.

När det gäller resursfördelningen har Inga Lantz rätt så till vida att man enligt de rapporter vi har fått alltför mycket har gjort en schablonmässig fördelning. Det är inte så att man har givit mera åt dem som redan har det ganska väl förspänt, men man har inte sett till att de som har större behov än andra har fått tillräckligt mycket. Av det skälet har jag i årets budgetproposition gjort en notering om att vi mycket uppmärksammat skall följa den decentraliserade resursfördelningen för att medlen skall komma dem till godo som bäst behöver dem. Att klasskillnaden slår igenom när det gäller utbildning och yrkesval är naturligtvis i och för sig riktigt, men man kan inte utan vidare dra slutsatsen – och där tycker jag att man ändå måste göra ett påpekande – att de barn som tillhör vad vi kallar arbetarklassen automatiskt skulle vara i social mening utslagna. Vi kan reagera mot de traditionella yrkesvalen och vi kan önska en annan fördelning när det gäller rekryteringen, men om vi skall lösa problemet, skall vi inte i första hand betrakta det som ett problem som har att göra med social utslagning. Också här har vi anledning att noga fundera över vilka fakta som ligger bakom, innan vi genomför de kontinuerliga förändringar och de reformer som vi faktiskt genomför i vår skola.

Anf. 20 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Utbildningsministern får naturligtvis ha sin arbetsgrupp, om han tror att den är nödvändig för att man skall kunna lösa problemen på

Måndagen den
11 april 1983

*Om en omorgani-
sation av grund-
skolans högsta-
dium*

skolans område. Men se då till att det blir konkreta förbättringar och att det anslås erforderliga medel till de skolor som har de sämsta förutsättningarna!

Sedan vill jag säga att det inte alltid är så, att det är mera pengar som behövs för att man skall kunna förbättra skolan. Vad som här behövs är en omorganisation, som kanske inte behöver ta så mycket ekonomiska resurser i anspråk utan där man kan använda de medel som finns.

Till sist skulle jag vilja ställa ytterligare en fråga till Bengt Göransson, eftersom han inte tog upp ett problem som jag också skulle vilja få belyst. Det handlar om något som jag tycker är oerhört oroväckande, framför allt i Stockholmsskolorna, nämligen det förhållandet att det finns så mycket narkotika på skolorna. Vad tänker man från utbildningshåll och från regeringens sida göra för att möta den utslagningen som är av dimensioner som vi knappt kan tänka oss? Tyvärr överdriver jag inte i den här frågan, men jag är oerhört skrämmd både som förälder och som politiker över den cyniska utveckling som man inte trodde var möjlig för bara något år sedan, men här går det snabbt. Regeringen måste väl ha en handlingsplan? Det räcker inte med att hänvisa till den narkotikakommission som finns, utan det behövs konkreta åtgärder på varje skolgård, inom varje skola för att möta den här typen av utslagning.

Anf. 21 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Jo, det räcker faktiskt med att hänvisa till narkotikakommissionen därför att om en regering som en av sina första uppgifter tar initiativet till denna mycket tunga kommission, som har en helt unik ställning, är det faktiskt en markering av att man har insett problemets vidd och dess allvar. Den som talar mot arbetsgrupper och som skulle önska en extra liten narkotikakommission i utbildningsdepartementet har jag svårt att förstå.

Anf. 22 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Jag hade faktiskt trott att man från regeringens sida i stället för att hänvisa till den stora narkotikakommissionen hade några tankar om att inom skolans område vidta sådana åtgärder att man stoppar narkotikan på varje skola och att man diskuterar problemet på ett mycket mer närallgande plan än man gör i den stora narkotikakommissionen. Jag hade hoppats på en mer allvarlig inriktning på det här oerhört stora problemet från Bengt Göranssons sida – där är jag besviken.

Överläggningen var härmed avslutad.

**4 § Svar på interpellationerna 1982/83:83 och 88 om arbetsmarknads-
läget i bl. a. Hallands och Västernorrlands län**

Nr 115

Måndagen den
11 april 1983

Anf. 23 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Ivar Franzén har frågat mig vilka åtgärder regeringen är beredd att snabbt vidta för att minska den mycket stora arbetslösheten, som inte minst i Hallands län är ett mycket stort problem.

Sven Henricsson har frågat mig om regeringen är medveten om att arbetslösheten växer i Västernorrlands län och även drabbar nya områden i länet. Han har vidare frågat vilka åtgärder regeringen anser vara erforderliga för att vända den negativa utvecklingen i länet.

Jag besvarar interpellationerna i ett sammanhang.

Regeringen har redan vidtagit en rad åtgärder för att minska arbetslösheten, öka sysselsättningen och skapa bättre förutsättningar för industrins utveckling i landet. En sådan åtgärd är den i höstas genomförda devalveringen, som på sikt kommer att medföra ökad produktion. Det finns allt fler tecken på att vi nu också står inför en konjunkturuppgång, vilket innebär att devalveringens effekter kommer att bli särskilt gynnsamma.

Regeringen lade i höstas också fram ett investeringsprogram på ca 3 300 milj. kr. Programmet innebär ökade energiinvesteringar, ny- och ombyggnad av bostäder samt förbättringar i infrastrukturen.

För att snabbt begränsa den stigande arbetslösheten vidtog regeringen en rad åtgärder inom arbetsmarknadspolitikens ram i det sysselsättningspaket som man beslutade om i oktober. Paketet, som innehöll åtgärder för ca 4 000 milj. kr., innebar bl. a. att antalet platser inom arbetsmarknadsutbildningen och i beredskapsarbeten ökade kraftigt. Statliga investeringar för drygt 1 000 milj. kr. tidigarelades. Vidare vidtogs omfattande åtgärder mot ungdomsarbetslösheten. Dessa insatser har så långt möjligt inriktats på olika län efter en behovsbedömning. Denna har lett till att Hallands län i år har fått 56 milj. kr. till beredskapsarbeten, vilket är ca 50 % mer än förra året. Till detta skall läggas de 11 milj. kr. som länet tilldelades i höstas i samband med tidigareläggningen av statliga investeringar. Detta har inneburit att ca 1 600 personer sysselsätts i beredskapsarbete, vilket är mer än dubbelt så många som förra året. När det gäller arbetsmarknadsutbildningens omfattning så ligger den i länet på i stort sett samma nivå som förra året vid motsvarande tidpunkt.

Ivar Franzén har i sin interpellation pekat på ett par lämpliga byggobjekt i Halland som skulle kunna främja sysselsättningen. Jag vill till detta ge den kommentaren att frågan om ytterligare tidigareläggningar av statliga investeringar f. n. bereds inom regeringskansliet.

Västernorrlands län, som berörs i den andra interpellationen, har för innevarande budgetår tilldelats drygt 230 milj. kr. i beredskapsmedel, vilket är en betydande ökning jämfört med tidigare år. Till detta skall läggas de drygt 47 milj. kr. som länet tilldelats i höstas för tidigareläggning av statliga investeringar.

I Västernorrland har antalet lediga platser minskat, men samtidigt har de

*Om arbetsmarknads-
läget i bl. a.
Hallands och
Västernorrlands
län*

Måndagen den
11 april 1983

*Om arbetsmark-
nadsläget i bl. a.
Hallands och
Västernorrlands
län*

arbetsmarknadspolitiska åtgärderna ökat väsentligt. I början av året var det 200 personer fler i arbetsmarknadsutbildning än vid motsvarande tidpunkt föregående år, och en kraftig ökning av de yrkesinriktade kurserna har skett. Antalet sysselsatta i beredskapsarbete har ökat med ca 1 100 personer jämfört med de första månaderna 1982.

Regeringen följer självfallet arbetsmarknadsläget mycket noggrant för att med kort varsel kunna sätta in de åtgärder som kan bli nödvändiga för att förhindra en ytterligare ökning av arbetslösheten samt för att stimulera till ökad sysselsättning. Jag vill här erinra om att regeringen nyligen har beslutat om att omfördela medel så att ytterligare 125 milj. kr. kan utnyttjas för att antalet beredskapsarbeten skall kunna ligga kvar på en hög nivå i vår. Samtidigt omfördelas 50 milj. kr. till ytterligare ungdomsplatser och platser i den kommunala vuxenutbildningen.

Anf. 24 IVAR FRANZÉN (c):

Herr talman! Jag tackar arbetsmarknadsministern för svaret.

Det är välgörande att i svaret kunna utläsa en större respekt för arbetslöshetens problem än vad socialdemokraterna visade före valet. Då berodde problemen i stort sett på att dåvarande regering – enligt socialdemokraterna – medvetet ökade arbetslösheten. Det vore bra om arbetsmarknadsministern i dag tog tillfället i akt och förklarade att detta var förhastade och helt felaktiga beskyllningar. Hur skall annars arbetsministern förklara socialdemokraternas stora bekymmer för arbetslösheten i dag? När mittenregeringens åtgärder mot arbetslösheten blommade ut för fullt i höstas ledde det till att vi i oktober 1982 hade en arbetslöshet på 127 000. Sedan dess har arbetslösheten bara ökat, trots att det säsongsmässigt brukar vara en klar nedåtgående trend i början av året.

Arbetslöshetssiffrorna för februari är en mycket dystert läsning. Trots att över 30 000 fler personer var föremål för arbetsmarknadspolitiska åtgärder, var 20 000 fler arbetslösa i februari 1983 än i februari 1982. Detta ger en total negativ förändring i storleksordningen 50 000 personer. Antalet arbetslösa i februari har beräknats till 155 000. Några marssiffror har vi inte fått ännu, men förhoppningsvis kommer dessa att vara något lägre.

Om jag ser till mitt eget hemlän, så blir jämförelserna om möjligt ännu dystrare.

Vi skall tacksamt konstatera att Halland ur sysselsättningsynpunkt tidigare varit ett gynnat län. Men så är det knappast längre. I flera avseenden ligger vi nu så att säga på den undre halvan i vad det gäller sysselsättningen. Detta är givetvis smärtsamt att konstatera. Självfallet kan ändå inte arbetslösheten i Halland ses som ett större problem än arbetslösheten i andra län.

Innan jag mera konkret redovisar några åtgärder som jag anser att regeringen borde ha vidtagit resp. borde ha låtit bli att vidta, vill jag något kommentera arbetsmarknadsministerns övertro på devalveringens positiva effekter. Det är en lång väg kvar, innan vi kan börja tala om positiva nettoeffekter av devalveringen.

Enligt SCB ökade Sveriges nettoskuld till utlandet under 1982 med 56 miljarder. Av dessa 56 miljarder är 37 miljarder att hänföra till devalveringen och andra valutakursförändringar. Nettoskulden totalt beräknades vid årsskiftet till 138 miljarder. Utlandsskulden motsvarar nu 22 % av bruttonationalprodukten. Motsvarande siffra för 1981 var 14 %. Underskottet i vår handelsbalans var 6,2 miljarder år 1982. Över 95 % av detta underskott uppstod under fjärde kvartalet det året. Även detta är i stort sett ett resultat av devalveringen. Det är en mycket betungande räntebelastning som vi har dragit på oss genom devalveringen. Den ligger i storleksordningen 5 miljarder årligen, plus att vi så småningom måste betala tillbaka lånade pengar.

Om vi först skall bestrida kostnaderna för devalveringen, har vi en lång väg att vandra, innan det går att hävda att devalveringen har givit positiva effekter.

Enligt vad som framkom i debatten i fredags i denna kammare har finansministern beräknat devalveringens andel av inflationen till 4 %: 1,5 % av inflationen torde bero på skattehöjningar – också det enligt finansministern. Vi är alla medvetna om att en inflation som hade varit 4 %, eller 5,5 %, lägre på ett påtagligt sätt skulle ha stärkt vår konkurrenskraft, utan att det på något sätt skulle fresta till motåtgärder i våra konkurrentländer. Om vi till detta lägger bevarandet av inhemsk köpkraft, som en låg inflation innebär, är det mycket sannolikt att devalveringens effekter på sysselsättningen vid en sådan jämförelse blir negativa.

Herr talman! Jag tror att alla hoppas att den drastiska men mycket dåligt genomtänkta åtgärd som devalveringen är, när den nu inte kan göras ogjord, ändå så småningom skall ge positiva effekter. Men den skönsmålning som arbetsmarknadsministern och flertalet socialdemokrater sysslar med är närmast att beteckna som falsk varudeklaration.

Statsrådet redovisar i sitt svar en rad vidtagna åtgärder och utlovar att det kan bli fråga om fler. Jag är inte säker på att det går att förbättra sysselsättningsläget särskilt mycket mer genom ytterligare pengar till AMS. Det finns inte längre något naturligt utrymme för mer beredskapsarbete i traditionell mening.

På bl. a. två punkter är jag mycket kritisk till regeringens handlande.

Den ena punkten gäller energipolitiken. Centern har ett flertal gånger motionerat om att lika gynnsamma bidrag skall utgå både när det gäller anläggningar som eldas med skogsbränsle och när det gäller anläggningar som eldas med torv.

Vi har motionerat om detta, därför att flisberget bara växer. Det finns alltså inte tillräckligt med eldningsanläggningar för att man på ett rationellt sätt skall kunna ta till vara den bränsleflis som redan i dag produceras. Detta förhindrar effektivt den expansion och den ökade sysselsättning som vi mycket snabbt skulle kunna få på detta område.

Till detta skall läggas de problem som de företag har vilka har satsat på förädling av skogsenergi. De kämpar i dag för sin existens. Om ingenting görs, kommer det att bli till allvarlig skada för denna framtidsindustri, innan

Måndagen den
11 april 1983

*Om arbetsmark-
nadsläget i bl. a.
Hallands och
Västernorrlands
län*

denna ens har fått en chans att visa vad den betyder för vår ekonomi och för sysselsättningen.

Regeringens handlande på detta område kan beskrivas som en mycket allvarlig underlåtenhetssynd. Det gäller att snabbt göra bättring.

Den andra punkten gäller kommunernas ekonomi. Före valet talade socialdemokraterna sig varma för en 2-procentig expansion av den kommunala sektorn. Socialdemokraterna förde ett fasligt oväsen när mittenregeringen i måttlig utsträckning begränsade kommunernas inkomster i en kommunalekonomiskt god situation. Man talade om stöld och konfiskation.

Genom sin eftervalspolitik har socialdemokraterna ökat kommunernas kostnader med i storleksordningen 5 miljarder. Det är en mycket kraftig svängrem i stället för det svängrum som Palme så gärna talade om i valrörelsen. Självfallet måste dessa drastiska kostnadsökningar slå hårt på sysselsättningen i våra kommuner.

Med den kommunala erfarenhet som jag har, har jag en stark tilltro till kommunernas förmåga att hushålla och effektivisera, om de har rimligt med tid och klara ramar. Det finns mycket som kan göras utan att den kommunala servicen behöver försämrans märkbart, men för detta behövs tid och rådrum. Vi kan inte åsidosätta den demokratiska processen ute i våra kommuner.

Socialdemokraternas handlande har inte gett kommunerna en chans att parera de minskade resurserna. Följden blir tveklöst skattehöjning eller minskad verksamhet och därmed minskad sysselsättning.

Det är ett mycket tungt ansvar som socialdemokraterna har i denna fråga. Stor skada har redan skett, och det behövs snabba åtgärder, om inte den socialdemokratiska politiken skall vålla obotlig skada på den kommunala ekonomin och kommunernas möjligheter att effektivt bedriva sin verksamhet.

Herr talman! Jag hade i min interpellation bl. a. tagit upp två konkreta projekt i Halland som var lämpliga att satsa på för ökad sysselsättning. Det är utbyggnaden av västkustbanan till dubbelspår och byggandet av nästa etapp av E 6-an som motorväg i stället för motortrafikled. Statsrådet lovar att regeringen skall återkomma till detta. Beredning pågår i regeringskansliet.

Regeringen har inte varit särskilt rädd för att öka budgetunderskottet under innevarande år, men jag skall ändå tala om för statsrådet var pengarna kan tas utan att budgetunderskottet behöver öka. Det skall förhoppningsvis hjälpa till att åstadkomma ett positivt beslut.

I proposition 1982/83:125 vill regeringen anvisa 337,4 miljoner till Vattenfall som Vattenfall egentligen inte vill ha. Verket har inte bett om det, utan vill finansiera köpet av 84 083 aktier i AB Bergslagens Gemensamma Kraftförvaltning med rörelsemedel. Om regeringen låter Vattenfall göra det, finns det 337,4 miljoner tillgängliga för t. ex. en första etapp av dubbelspår i norra Halland och motorväg för nästa etapp av E 6-an.

Både järnvägsbygget och förbättringen av E 6-an innebär goda investe-

ringar för framtiden och kommer att ge god samhällsekonomisk utdelning på litet sikt.

Att Vattenfall köper ett antal aktier som nominellt är värda 100 kr. för 4 013 kr. styck ger ingen samhällsekonomisk vinst. Affären är mycket tvivelaktig, då företaget i vilket aktierna köpes i varje fall 1981 inte gav någon egentlig vinst. Sannolikt tar det mycket lång tid innan den investeringen ger någon som helst direkt avkastning.

Jag hoppas att det inte skall vara någon svårighet för regeringen att ge en vink till näringsutskottets ledamöter att välja rätt när frågan skall behandlas i utskottet och sedan i riksdagen. Detta är ett mycket välmant råd till regeringen.

Herr talman! Jag vill sammanfatta i fyra kompletterande frågor till arbetsmarknadsministern.

Vad avser regeringen att göra för att öka avsättningen av bränsleflis?

Vad avser regeringen att vidta för åtgärder för att den nu förda politiken inte skall få förödande effekter på den kommunala ekonomin och sysselsättningen?

Anser arbetsmarknadsministern att talet i valrörelsen om att mittenregeringen satsade på ökad arbetslöshet var förhastat och felaktigt?

Vill arbetsmarknadsministern helst använda statens pengar till väsentliga framtidsinvesteringar eller till att i första hand öka det statliga ägandet?

Anf. 25 SVEN HENRICSSON (vpk):

Herr talman! Jag skall be att få tacka arbetsmarknadsministern för svaret. Sammanfattningsvis innebär svaret en hänvisning till devalveringen, en förväntad konjunkturuppgång och en viss beredskap mot arbetslöshet om denna skulle bli ännu värre än vad den är i dag.

När det gäller devalveringen meddelar arbetsmarknadsministern att den kommer att medföra, som hon säger, ökad produktion. Det är möjligt, men låt oss inte glömma att den svenska industrin i dag arbetar med ett kapacitetsutnyttjande på under 80 %. Företagen har alltså mängder av outnyttjad produktionskapacitet, och även om den av arbetsmarknadsministern omtalade konjunkturuppgången till slut skulle komma – man har ju talat om den uppgången under flera år, men teckentydarna har inte fått rätt än – så kommer det att gå lång tid innan den får någon effekt på sysselsättningen. Det råder f. ö. starkt delade meningar om devalveringens effekter. Här finns faktiskt tecken som tyder på att många företag helt enkelt bokstavligen har stoppat devalveringsvinsterna i egen ficka.

Vad beträffar företagens möjligheter att utan personalökning klara en ökad produktion har vi också att räkna med den snabba tekniska utvecklingen, robotiseringen och datoriseringen. Det är dessutom en gammal känd sanning att ökad produktion ger ökad produktivitet. När man får en större volym att arbeta med finns det en benägenhet att man ökar effektiviteten genom höjd produktivitet i själva processen.

Det är ingen tillfällighet, fru arbetsmarknadsminister, att vi här i landet har förlorat 160 000 jobb inom industrin de senaste sex åren och faktiskt 25 000

Måndagen den
11 april 1983

*Om arbetsmark-
nadsläget i bl. a.
Hallands och
Västernorrlands
län*

bara under det senaste året. Någon har f. ö. tagit reda på att vi i år kommer att förlora ytterligare ca 7 000 industrijobb. Jag tror att det var Kommunals ordförande som i något sammanhang refererade den uppgiften.

Vad jag här säger är i hög grad tillämpligt på Västernorrlands län. Där visar länsstyrelsens prognoser på att länet kommer att förlora ca 8 000 arbetstillfällen fram till slutet på första hälften av 1980-talet. Om någon till äventyrs trodde att den s. k. strukturomvandlingen i skogsindustrin är slut, så har han eller hon fel. Särskilt hårt drabbas nu Västernorrlands arbetsmarknad av en fortsatt strukturomvandling inom massa- och pappersindustrin. Länet kommer strax efter Norrbotten då det gäller arbetslöshet. Och, som jag framhåller i interpellationen, nu drabbas nya områden av länet – områden som tidigare betraktats som relativt förskonade från arbetslöshet. Jag tänker då på sådana kommuner som Timrå, som dels genom SCA:s rationaliseringar, dels genom neddragningar av verksamheten vid Gullfiber i Söråker och annan industri där som har anknytning till byggsektorn, direkt eller indirekt kommer att förlora ca 1 000 arbetstillfällen – eller 15 % av totalsysselsättningen – inom ett par år.

Jag tror det vore bra för folket i den bygden om arbetsmarknadsministern ville kommentera den här dramatiska utvecklingen. Det finns där en oro som man behöver beakta. Det finns t. ex. krav på att Timrå kommun skall få betraktas som stödområde C. Det är ju ett begränsat krav, men en sådan omorganisation vore ändå en välkommen åtgärd.

Den kraftiga nedgången i byggnadsaktiviteten leder nu till fortsatt arbetslöshet inom byggnadsarbetarkåren i länet. De satsningar på tidigareläggning av vissa statliga investeringar som arbetsmarknadsministern talar om skall naturligtvis inte förringas men är ändå inte helt tillräckliga. Här fordras insatser av en helt annan storleksordning. Det saknas faktiskt inte objekt när det gäller t. ex. rekonstruktion av byggnader för t. ex. barn- och äldreomsorg, effektutbyggnad i kraftverken i våra älvar, nya vägar och järnvägar.

Då det gäller det sistnämnda – järnvägar – har vårt parti föreslagit en utbyggnad av järnvägen mellan Örnköldsvik och Husum – ett verkligt samhällsnyttigt objekt som också är företagsekonomiskt motiverat. Det skulle kunna bli till en s. k. storarbetsplats i länet och innebära en injektion för att lätta på problemen på bygg- och anläggningsidan.

Det finns flera sådana objekt som skulle vara till nytta för hemmamarknaden – de kan gälla televerket, domänverket och andra.

Länet har också flera skotillverkare – Västernorrlands län är inte bara ett massa- och papperslän eller skogslän. Men orderläget när det gäller den branschen är synnerligen dåligt; särskilt gäller det grövre skor. Här föreligger enligt länsarbetsnämndens prognoser risk för friställningar redan i vår, om inte flera av företagen kan få stödbeställningar från staten. Det gäller Kramfors och Sollefteå, som är välkända problemkommuner. Eftersom arbetsmarknadsministern i många år varit verksam i dessa sammanhang borde hon känna till det.

Då det gäller den offentliga sektorn i allmänhet visar tyvärr utsikterna på

fortsatt återhållsamhet och kärvhet. Det har varit så en lång följd av år, att just den offentliga sektorn – dvs. i huvudsak kommuner och landsting – har ”balanserat av” arbetslösheten inom industrin något så när. Så var särskilt fallet under den förra konjunkturnedgången i industrin, då vi i stället hade en expansion i den offentliga sektorn som så att säga tog upp nedgången i den privata; den offentliga sektorn fungerade som en buffert. I dag är det inte förhållandet. Tyvärr verkar regeringens politik gentemot kommunerna snarast öppna för en fortsatt åtstramning.

Kommunalarbetareförbundet hade i januari omkring 23 000 arbetslösa medlemmar, och siffran tycks bara öka. Den gäller naturligtvis hela landet. Tidigare var den kommunala sektorn en inkörsport för våra ungdomar; de kunde få rätt mycket jobb där. Men det händer faktiskt nu att utslagna kommunalanställda dyker upp i sina gamla jobb, nu i form av beredskapsarbetare.

Här vill jag peka på en tendens som blivit allt vanligare. I sin strävan att hålla sig inom snäva budgetramar använder såväl statliga verk som kommuner och landsting – medvetet eller omedvetet; det vill jag låta vara osagt – sig av möjligheten till extra arbetskraft via AMS-verksamhet. Arbetskraftskostnaden kommer då inte att belasta budgeten för det aktuella företaget i så stor utsträckning som när man tar pengarna ur egen ficka. Det ligger ju nära till hands att försöka med det, då man har begränsade medel och skall spara så mycket det går; det är ju inne att vara sparsam. Men resultatet blir i realiteten att de tidigare fasta jobben med viss trygghet ersätts av tillfälliga och otrygga beredskapsjobb, som är kortvariga.

I går var jag ute i landet på en resa. Vi får ju lov att göra sådana på helgerna många gånger, vi riksdagsledamöter. Fortfarande kan man där se deviser från valet på litet trasiga affischtavlor, och på bilarnas bakrutor finns fortfarande en del slagord klistrade. Jag lade då märke till att grundtemat som sitter kvar är SAP:s löfte att skapa arbete åt de arbetslösa. Det talades, som alla vet, populärt och litet svängigt om *svängrum* i stället för *svångrem*. Men arbetslösheten, som skulle minska, bara ökar. Det verkar som om regeringen mest är upptagen med att minska budgetunderskottet. Men hur går det då med de robusta greppen för att skapa nya arbetsmarknader, som det talades om i flera sammanhang?

Det räknas ibland på arbetslöshetens kostnader. I fjol gjorde SAP:s riksdagskansli en kalkyl, som jag tycker är mycket intressant och värdefull och som jag har med mig i bänken. Den gällde februari 1982 och visade att de direkta kostnaderna för arbetslösheten den månaden var omkring 1 miljard kronor. Det var alltså de direkta kostnaderna. Senare beräkningar har visat att arbetslösheten kostar 20 miljarder per år. Och om man inkluderar samhällsförlusterna, rör det sig om det dubbla.

En budget för sysselsättningen har ofta föreslagits – inte minst från fackligt håll. En sådan budget skulle visa på ett klart underskott i sysselsättningen. Som vi ser det, krävs nu en verkligt bred offensiv mot detta underskott. Det var ju ändå så, när vi gick till val och många, många människor såg till att vi fick en ny regering, att dessa väljare ansåg att frågan om arbete åt

*Om arbetsmark-
nadsläget i bl. a.
Hallands och
Västernorrlands
län*

människorna går före allt annat. Därför röstade de som de gjorde i förvisningen att en rejäl ändring nu skulle komma till stånd.

Anf. 26 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Först några ord om de två delar av landet som interpellationerna handlar om.

När det gäller Hallands län vill jag inte på något sätt förringa utvecklingen där. Jag vet att man bland dem som är arbetslösa i Hallands län upplever situationen lika allvarligt som man gör i andra delar av landet. Vi har en ökning i statistiken för de kvarstående arbetsökande också i Hallands län, även om den ökningen är mindre än på andra ställen.

Däremot har jag sett en del uppgifter där man använt den s. k. AKU-statistiken på ett kanske inte helt rättvisande sätt. Den är inte av den karaktären att den låter sig med någon säkerhet tillämpas på enskilda län. Jag tror att en del av de jämförelser som Ivar Franzén gjorde baserade sig på det sättet att använda statistiken. Men Hallands län har ett allvarligt läge jämfört med vad länet hade tidigare – det vill jag hålla med om. Att Hallands län inte är ett av de mest utsatta länen i landet är naturligtvis ändå ett sant konstaterande.

Om man går över till det andra området kan man konstatera, precis som Sven Henricsson sade, att Timrå kommun har haft mycket stora svårigheter och att utvecklingen i Timrå kommun inger stark oro. Jag är väl medveten om att man i Timrå har förlorat ungefär 900 arbetstillfällen under de senaste två åren. Timrå kommun har också uppvaktat regeringskansliet och informerat om de planer som man har i kommunen för att försöka förbättra detta läge. Det råder alltså inget tvivel om att vi är väl medvetna om läget när det gäller sysselsättningen i Timrå.

Får jag sedan gå över till en del mera allmänna konstateranden. De båda inläggen handlade ju inte framför allt om den lokala situationen utan om den allmänna politiken. Jag håller med Ivar Franzén om att arbetslöshetssiffrorna för februari är en dyster läsning. Precis som socialdemokraterna sade under valrörelsen fick vi tyvärr räkna med dystra arbetslöshetssiffror under våren. De sex månader som har förflutit sedan den socialdemokratiska regeringen trädde till har vi i mycket stor utsträckning ägnat just åt åtgärder för att lösa sysselsättningsproblemen – för att på lång sikt lägga grunden till en stabil sysselsättning och för att på kort sikt söka motverka den snabba ökningen av arbetslösheten som hotade. Regeringen har hittills lagt ned drygt 20 miljarder kronor på sysselsättningsskapande åtgärder. De flesta åtgärderna har ju redan fått godkänt av den här riksdagen. Ungefär 50 000 fler personer sysselsätts i beredskapsarbeten, arbetsmarknadsutbildning och annat än vid motsvarande tidpunkt förra året. Men en regering som tillträdde i oktober kan inte, och det framhöll vi ofta under valrörelsen, på en gång vända den oerhört negativa utveckling som vårt land var inne i. Hade vi inte gjort de satsningar som vi beslöt om i oktober – med sysselsättnings- och investeringspaketet – hade läget emellertid varit än värre. Jag kan till Ivar Franzén säga att det är glädjande att de båda mittenpartierna när vi lade fram

de här förslagen i riksdagen skilde sig från moderata samlingspartiet och stödde förslagen om ytterligare medel till arbetsmarknadsverket. Det var också ett annat agerande än mittenpartiernas agerande under vårriksdagen förra året. Hade riksdagen den gången stött de socialdemokratiska förslagen om bl. a. investeringssatsningar, hade det naturligtvis påverkat siffrorna redan vid den här arbetslöshetsräkningen. Tyvärr har detta inte kunnat bli fallet, då besluten om investeringspaketet kunde fattas först sedan det blivit en socialdemokratisk regering.

Ser man framåt och försöker göra en bedömning av läget, kan nämnas att de olika länsarbetsnämndernas bedömningar har kommit in till departementet och till arbetsmarknadsstyrelsen under de senaste dagarna. Det gäller redovisningar av det nuvarande läget och bedömningar om utvecklingen det närmaste halvåret. Av dessa rapporter från länsarbetsnämnderna kan man dra den slutsatsen att i stort sett alla länsarbetsnämnder bedömer att vi har nått botten i den nedåtgående industrikonjunkturen. Man ser positiva utvecklingstendenser. Det rapporteras att vissa industriföretag har börjat på ett helt annat sätt än tidigare med ersättningsrekrytering. Samtidigt gör i stort sett alla länsarbetsnämnder den bedömningen att det kommer att dröja till slutet av året, innan vi får någon egentlig nyrekrytering på industrisidan. Man säger också att industrierna söker utbildad, erfaren och yrkesvan arbetskraft. Därför, säger länsarbetsnämnderna, kommer problemen att bli stora bl. a. för de många ungdomar som inte har hunnit skaffa sig erfarenhet och för de kvinnor som efter en del års hemmaarbete söker sig ut på arbetsmarknaden.

Trots att länsarbetsnämnderna i de allra flesta fall varnar för att det kan bli höga arbetslöshetsprocent under hösten, kan man säga att det görs en positiv bedömning av devalveringens effekter. Man talar om ljusglimtar för industrin. Man talar om att den negativa utveckling vi haft för svensk industri håller på att brytas.

I dag, för en och en halv timme sedan, offentliggjordes den senaste konjunkturrapporten. Där görs ännu mycket mer positiva bedömningar i vad gäller industrin än i länsarbetsnämndernas rapporter. Där talar man t. o. m. om att man redan nu kan se någon liten nettoökning när det gäller sysselsättningen.

Jag har, herr talman, såvitt jag vet aldrig tidigare debatterat med Ivar Franzén. Jag måste säga att jag blev något överraskad över de många svepande generella formuleringarna. Jag tror att det som jag nu har redovisat, både i fråga om länsarbetsnämndernas bedömning och om den senaste rapporten från konjunkturinstitutet, visar att det som Ivar Franzén sade om falsk varudeklaration i fråga om devalveringens effekter inte äger sanningens prägel.

Det är alldeles nödvändigt för oss att vända den negativa utvecklingen i industrin, om vi skall kunna få en annan och tryggare sysselsättning i framtiden. Industrins produktion måste vända uppåt. Vi måste få slut på den nedåtgående tendensen i industrisysselsättningen, som Sven Henricsson redovisade.

Dagens uppgifter tyder på att vi är på rätt väg, och det är mycket välkommet. Det kommer inte att lösa alla problem för oss, och vi kan räkna med – precis som länsarbetsnämnderna säger – att det finns risker för ett fortsatt allvarligt läge på arbetsmarknaden, inte minst när det gäller de unga.

Den bedömningen ligger naturligtvis i botten också när regeringen nu resonerar om vad den skall lägga fram för förslag till riksdagen i den s. k. kompletteringspropositionen.

Anf. 27 SVEN HENRICSSON (vpk):

Herr talman! Jag vill börja med att tacka arbetsmarknadsministern för att hon redovisar ett intresse för de problem som är alldeles tydliga i Västernorrlands län när det gäller det nya området Timrå. Hon säger också att sex månader är en kort tid. Det måste jag medge, men jag skulle ändå ha önskat en indikering på några nya grepp, en ny politik, som skiljer sig i princip från den borgerliga politiken vad avser att attackera sysselsättningsproblemen. När det gäller att föra borgerlig politik är ju borgarna suveränt mycket bättre än socialdemokraterna! Man skall inte ge sig in på att tävla med dem.

Nej, kom med något principiellt nytt, som exempelvis innebär att man går in för investeringar som verkligen ger stora strukturella förbättringar, som kan lyfta upp landsändar till nya möjligheter.

Det talades om detta i socialdemokratiska motioner före valet. Jag tycker om en del av dessa motioner, som talar om att skapa robusta arbetsmarknader i regioner, som sedan kan vara källor till och stimulera fram ny sysselsättning.

Men vad finns av detta i den politik som nu förs? Jag kan söka med ljus och lykta, men jag hittar knappast något sådant principiellt nytt.

Industrin gör miljardvinster och höjer aktieutdelningar. Likviditeten i företagen är bortåt 40 miljarder kronor, men kapitalägarna är mycket obenäga att investera för att skapa nya jobb. De vill investera på sina egna villkor.

Vi hade häromdagen en debatt här i riksdagen om vägarna. Där sades: Släpp frar, de privata intressenterna och investera i nya broar, men låt dem själva – ungefär så lät det – bestämma projekten, och ni skall få se att det kommer pengar. Kapitalet vill alltså vara med och styra hur samhället skall utveckla sig när det gäller investeringsverksamheten. Det kan vi inte vara med på. Vi måste finna former för att lösgöra de spekulativa medel som nu ligger och inte ger några nya investeringar och nya arbeten. Där frågar jag också vad den socialdemokratiska regeringen vill göra.

Några ord som gäller ungdomen. I Västernorrlands län har vi slagit fast, att beredskapsarbeten och åtgärder när det gäller utbildning faktiskt numera är något som till övervägande del gäller ungdomarna. Jag träffade häromdagen några ungdomar i 25-årsåldern. Flera av dem hade varit arbetslösa, och betecknande var att flera inte haft ett vanligt arbete i sitt produktiva liv. De hade inte fått ett rejält knog. De hade varit, som det heter, föremål för

arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Även uttrycket föremål för är typiskt – människor är "föremål för åtgärder". Dessa "föremål" hade större delen av sitt liv – fastän de var 25 år – varit arbetslösa. De hade inte känt att de ägde den identitet som en yrkesman, arbetare, med ett rejält jobb har.

Det här är problem som verkligen är socialt "spännande" och skapar många indirekta sociala bekymmer för myndigheterna i länen.

Visst har arbetsmarknadsutbildningen ökat, som det sägs i svaret på min interpellation. Man har satsat bra på det. Men nu har vi nått kapacitetstaket för AMU-centra. Nu kan vi inte plocka in flera människor under det taket. Situationen blir inte lättare när vi nu får en ny stor årskull från gymnasiet. Efterfrågan är svag på semestervikarier i jämförelse med situationen i fjol, och beredskapsarbetena är av mindre omfattning. Jag vill att arbetsmarknadsministern här deklarerar att man verkligen tänker sätta in åtgärder mot ungdomsarbetslösheten i vårt län.

Jag hörde i Morgonekot en ledamot av SAP:s arbetsutskott, Sören Mannheimer från Göteborg, förklara att han nu kommit med ett förslag till åtgärder mot ungdomsarbetslöshet. Det går ut på att låta ungdomarna arbeta med civila jobb inom militärväsendet. Då skulle man, som han yttrar sig, få mat och tak över huvudet. Men hur skulle det bli med lönen? Jo, lönen kunde väl vara KAS-bidraget. Nu skulle regeringen enligt uppgift ta ställning till detta. Jag har inte kollat om allting är riktigt, men jag skulle vilja fråga arbetsmarknadsminister Anna-Greta Leijon: Är det här den typ av lösning på arbetslöshetsproblem bland ungdomen som SAP nu tänker lansera? Det står knappast i bra relation till vad som har utlovats.

Anf. 28 IVAR FRANZÉN (c):

Herr talman! Arbetsmarknadsministern gjorde något av en målsättningsdeklaration, som ungefär gick ut på att på lång sikt lägga grunden till bättre sysselsättning och på kort sikt begränsa arbetslösheten. Med grunden för att på lång sikt förbättra sysselsättningen avses då troligen devalveringen, som upphöjts till detta unika grepp. Jag vidhåller mitt påstående – i varje fall till dess att arbetsmarknadsministern på ett bättre sätt vederlägger det – att den skönmålning som arbetsmarknadsministern och många andra ägnat sig åt vad avser devalveringens positiva nettoeffekter är att likställa med falsk varudeklaration. Vi får inte blanda bort korten här. Vi får inte glömma de positiva utvecklingstendenser som i dag trots allt finns i världsekonomin. Jag kan nämna de lägre oljepriserna. Vi har här hemma, bl. a. beroende på devalveringen, inte känt av denna prissänkning så mycket, men det är en mycket kraftig sänkning av realpriserna på olja som har skett de senaste två tre åren. Ett annat exempel är de lägre räntorna, som i sig är en positiv faktor i ekonomin. Men tyvärr har vi internationellt sett fortfarande en hög ränta i Sverige. Vi har, bl. a. beroende på den påspädning av inflationsbrasan som devalveringen innebar, inte kunnat hänga med i omvärldens takt. Om vi hade kunnat göra det, hade vi ytterligare främjat en industriell utveckling.

Det finns en skrämmande likhet mellan socialdemokraternas sätt att resonera när det gäller ekonomiska ting och deras sätt att resonera i fråga om

kärnkraftsavvecklingen. De tycks vara helt benägna att först nödvändigtvis utveckla, innan de kan tänka sig en avveckling. Med "avveckling" menar jag i detta sammanhang en avveckling av inflationen. Först spår man på utlandsskulden med i storleksordningen 40–50 miljarder och inflationen med 4–5 %, sänker reallönerna osv. Sedan begär man att det svenska folket, från detta försämrade läge, mödosamt skall arbeta sig tillbaka.

Jag skall inte uppta tid med att upprepa vad jag sade i mitt tidigare inlägg. Det går bra för den som vill att i protokollet läsa innantill vad jag sade.

Jag hävdar med bestämdhet att om devalveringen inte hade genomförts och man hade utnyttjat de positiva tendenser som ändå har inträtt i ekonomin skulle vi i dag ha haft ett minst lika bra, kanske bättre, konkurrensläge än det som vi fick via devalveringen.

Arbetsmarknadsministern klagade på att jag hade svepande framställningar i mitt första inlägg. Jag kan inte riktigt förstå det. Jag tyckte att jag kanske var litet för konkret. I varje fall ställde jag fyra konkreta frågor, som arbetsmarknadsministern nogsamt undvek att svara på. Låt mig upprepa dem – arbetsmarknadsministern kanske inte hann med att anteckna förra gången.

1. Vad avser regeringen att göra för att öka avsättningen av bränsleflis?

2. Vad avser regeringen att vidta för åtgärder för att den nu förda politiken inte skall få förödande effekter på den kommunala ekonomin och sysselsättningen?

3. Anser arbetsmarknadsministern att talet i valrörelsen om att mittenregeringen satsade på ökad arbetslöshet var förhastat och felaktigt?

4. Vad vill arbetsmarknadsministern helst använda statens pengar till, väsentliga framtidsinvesteringar eller till att öka det statliga ägandet? Mitt exempel från Halland var dubbelspårig järnväg och utbyggnad av E 6 ställt mot den ganska meningslösa satsningen på ökat statligt ägande i förvärvet av aktierna i BGK.

Till sist: Även om vi här kanske alltför mycket pratar om pengar och ekonomi är det helt överskuggande problemet – jag tror att vi på den punkten har samma åsikt – de tragedier som våra ungdomar utsätts för då de inte i rimlig tid kan få ett meningsfyllt arbete. Jag är alldeles övertygad om att våra partier har den gemensamma absoluta målsättningen att inte spara någon möda för att försöka råda bot på det problemet. Det kanske arbetsmarknadsministern också vill bekräfta.

Anf. 29 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Jag tycker kanske att Ivar Franzén i en debatt av det här slaget skall vara litet försiktig med att dra alltför många paralleller med diskussionen och verkligheten när det gäller kärnkraften. Det kan ju hända att någon kommer på att säga att mittenregeringen och Färdin inte lyckades något vidare bra med att avveckla kärnkraften, men att den var på god väg att avveckla den svenska industrin med en nedgång i industrisysselsättningen på 160 000 personer.

Får jag också säga att jag tycker att det kanske är meningslöst att fortsätta diskussionen om vilken uppfattning Ivar Franzén personligen har om vilka positiva effekter devalveringen har.

Erfaenheterna som de redovisas i länsarbetsnämndernas rapporter och som de redovisas i den alldeles för dagen nya rapporten från konjunkturinstitutet visar en annan verklighet – tack och lov, kan man säga.

Får jag sedan ta upp en av de frågor som Ivar Franzén ställde förut och som jag inte hann att kommentera. Den gällde beredskapsarbeten. Det är självklart att när man har en så väldigt stor omfattning av beredskapsarbeten som vi har i dagens läge och när man har det under så pass lång tidrymd som det är fråga om nu, uppstår det på enskilda arbetsplatser risk för konflikt. Vi har ju också i dag en diskussion på många håll ute i samhället, om vi har nått ett tak eller inte för beredskapsarbeten.

Denna diskussion har ju lett till, vilket har framgått tidigare, att regeringen nu diskuterar om vi vid sidan av de hittillsvarande arbetsmarknadspolitiska insatserna kan finna nya former av sysselsättningskapande åtgärder. Vi resonerar om väldigt mycket i det sammanhanget. Det har till regeringskansliet kommit förslag från både socialdemokrater och andra om olika åtgärder. Ett av de förslag som finns med i det bakgrundsmaterial som regeringen nu diskuterar inför kompletteringspropositionen är det som redovisades i radion i morse och som Sören Mannheimer har föreslagit, nämligen att man skulle använda militärens apparat för att i civila sysselsättningar där ge ungdomar arbete. Det finns en del i det som Sören Mannheimer säger som inte alls är så tokigt i det här sammanhanget. Däremot tror jag inte alls att det är aktuellt för oss att i det läge vi har nu förverkliga denna tankegång.

Det finns andra förslag som, när det gäller ungdomarna, ligger betydligt närmare till hands. Bl. a. har vi försökt att förmå parterna på arbetsmarknaden att påskynda det arbete de bedriver när det gäller att skaffa fram ett nytt avtal, som bl. a. skulle göra det möjligt att få en verkligt bred verksamhet som går ut på att ge redan anställda en chans till utbildning och samtidigt på de sålunda frigjorda platserna få in ungdomar som ersättare i någon form.

Jag hoppas och tror att, när nu större delen av avtalsförhandlingarna på den privata sidan är avklarade, parterna skall sätta sig ner och komma överens i dessa frågor. Det har ju uttalats ett positivt intresse från alla håll och kanter. Detta är en av de saker som vi med ganska kort varsel skulle kunna sätta i gång med och där vi kunde få ett väldigt positivt resultat för ungdomarna, och där vi också kunde se till att undvika den risk för flaskhalsproblem som finns i vissa delar av industrin när man nu ser en uppåtgående tendens. Vi vet att vi har behov av yrkesarbetare av olika slag. Inte ens i det läge som vi har nu är det behovet riktigt tillgodosett. Här finns alltså en chans till utbildning av sådana.

Sedan diskuterar vi naturligtvis också andra former av åtgärder, men när Sven Henricsson så här allmänt talar om att man måste ha nya grepp och principiellt nya inslag vet jag inte riktigt vad det egentligen är han är ute efter.

I de motioner som vi tidigare presenterade här i riksdagen när vi var i oppositionsställning talade vi väldigt mycket om investeringsprogram, precis som Sven Henricsson säger. De förslagen har vi ju faktiskt redan fått igenom i riksdagen. Med bl. a. Sven Henricssons stöd beslöt riksdagen i höstas att regeringen skulle lägga fram ett omfattande investeringsprogram som – i vad det gäller statens kostnader – skulle uppgå till 3,3 miljarder kronor. Som jag sade förut ville man inte under den borgerliga regeringens tid satsa på detta, och det gör naturligtvis att vi ännu så länge – eftersom beslutet så nyligen har fattats – inte kan se så mycket av praktiska jobb ute på arbetsmarknaden till följd av riksdagsbeslutet. Det skulle vi ha gjort om det hade fattats förra våren, när förslagen lades fram i motioner. Nu dröjer det litet längre, eftersom vi fick vänta tills det blev en socialdemokratisk regering innan riksdagen kunde ställa sig bakom förslagen. De förslag om nya grepp som fördes fram i dessa motioner har vi fullföljt, och bl. a. dessa åtgärder kommer att ge oss förutsättningar för en på sikt tryggad sysselsättning.

Anf. 30 IVAR FRANZÉN (c):

Herr talman! Arbetsmarknadsministern ger mig ett råd eller en varning som kanhända är välment, när hon säger att jag inte bör jämföra socialdemokraternas ekonomiska politik med den politik som fördes i samband med kärnkraftsavvecklingen. Hon menar att mittenregeringen lyckades dåligt med att avveckla kärnkraften. Låt mig då för att komplettera den bilden konstatera två saker.

Jag tror för det första inte att det är någon som kan göra centern äran stridig i det avseendet, att tack vare centerns arbete i den här frågan har vi fått ett beslut om kärnkraftens avveckling. Det är inte något dåligt resultat av ett partis arbete, när partiet inte har haft egen majoritet.

Vad för det andra gäller mittenregeringens arbete har vi lika väl som den socialdemokratiska regeringen i demokratisk ordning utfäst oss att följa folkomröstningsresultatet. Utifrån detta arbetade mittenregeringen, och det var också det som bestämde vilka möjligheter som förelåg när det gällde snabbhet i avvecklingen. Vårt eget förslag var betydligt mer framåtsyftande och i många avseenden också mera realistiskt än linje 2-s, men vi följer de demokratiska spelreglerna, och det anser jag att även arbetsmarknadsministern bör ha respekt för.

Arbetsmarknadsministern vill inte lyssna till min personliga uppfattning om devalveringens effekter. Men det handlar inte om det, även om ett och annat personligt inslag kan förekomma i sammanhanget. Vad jag har försökt göra är att sakligt redovisa såväl positiva som negativa effekter av devalveringen. Kanske beroende på att arbetsmarknadsministern har ägnat sig åt de positiva effekterna har jag i någon mån fått ägna merparten av det jag sagt åt de negativa effekterna, för att vi skall få en något så när fullständig bild av vad vi kan vinna eller förlora på devalveringen. Jag har sedan försökt att dra några konkreta slutsatser av detta. Jag tycker att det skulle vara mycket välgörande att ta del av det även för arbetsmarknadsministern, men förmodligen vill man inte ha den fullständiga bilden, eftersom det då inte blir

den skönmålning som man känner så stort behov av att göra just nu.

Arbetsmarknadsministern sade också att den borgerliga regeringen inte godtog förslagen i socialdemokratiska motioner i våras. Det finns en mycket markant ideologisk gräns mellan socialdemokratien och centerpartiet. Vi satsar i hög grad på det fria näringslivet, och vi vill i första hand bereda näringslivet möjligheter och skapa utrymme för satsningar på det området i stället för att styra allt genom statliga bidrag. Förmodligen skulle näringslivet ha redovisat ett minst lika gott resultat, om mittenpolitiken hade fått fortsätta.

Herr talman! Jag konstaterar till sist att jag inte har fått något svar på mina fyra frågor. Jag hoppas fortfarande att få det, även om hoppet blir svagare för varje replikomgång.

Anf. 31 SVEN HENRICSSON (vpk):

Herr talman! Arbetsmarknadsministern kommenterade Sören Mannheimers förslag om att minska ungdomsarbetslösheten genom att skapa arbete på den militära sidan. Hon förefaller emellertid vilja dra en sorts barmhärtighetens slöja över hela förslaget, och jag skall gärna hjälpa till med det. Jag tror att vi gör bäst i att inte dra upp någon stor diskussion om det här förslaget, som jag vill beteckna som något av ett hugskott. Däremot är det positivt att arbetsmarknadsministern vill ta upp frågan som jag väckte om nya grepp när det gäller bekämpandet av arbetslösheten.

Jag noterar de satsningar som gjordes för nya investeringar positivt och var med och stödde dem när regeringen hade börjat sitt arbete, och jag noterar att sådana satsningar innehåller incitament till vad jag avser. Det gäller att utveckla nya basprodukter som man i viss mån gjorde genom att satsa på utveckling av kommunikationsresurser. Det kan gälla fordon, nya dragmedel, hela tåg eller systemlösningar för kollektiva kommunikationer. Den kollektiva sektorn utgör en stor konsumtionssektor, som har framtiden för sig. Det är den sociala konsumtionen som kommer att bestämma framtiden, inte den individuella konsumtionen, enligt min uppfattning.

Vad jag kan kritisera är att greppet är alldeles för klen, alldeles för tveksamt, och att man inte tycks vara överens om tagen att göra det tillräckligt robust. De statligt ägda basindustrierna skär nu ned i stället för att bygga för en framtid som innehåller satsning på den kollektiva konsumtionen.

Kommunerna skulle vilja skapa nya arbeten, de behöver bygga upp och bygga ut barnomsorg, äldreomsorg och restaurera miljöer som håller på att förstöras, men de har inte resurser. Även här har regeringen visat ett vankelmod och en tveksamhet när det gäller att tillgodose kommunernas behov av finansiella resurser för att klara dessa för sysselsättningen viktiga investeringar. Där kritiserar jag också regeringen och tycker inte att den anvisar några principiellt nya vägar utan är inne på denna vacklan.

LO och TCO har varnat regeringen för den här nedskärningen som man har börjat med och säger att detta riskerar att leda till ökad arbetslöshet. De vill i stället ha krafttag mot arbetslösheten. Därför behövs ökade resurser för

Måndagen den
11 april 1983

*Om arbetsmark-
nadsläget i bl. a.
Hallands och
Västernorrlands
län*

att skapa nya arbeten i kommunerna och för att gå till offensiv när det gäller
att långsiktigt tackla sysselsättningsproblemen.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Föredrogs och hänvisades
Propositionerna
1982/83:166 till skatteutskottet
1982/83:167 till civilutskottet

6 § Föredrogs men bordlades åter
Lagutskottets betänkande 1982/83:30
Kulturutskottets betänkanden 1982/83:21 och 22
Utbildningsutskottets betänkande 1982/83:22
Jordbruksutskottets betänkande 1982/83:26
Näringsutskottets betänkande 1982/83:29
Arbetsmarknadsutskottets betänkande 1982/83:21
Civilutskottets betänkande 1982/83:22

7 § Anmälades och bordlades
Propositionerna
1982/83:144 Utvidgning av skattskyldigheten i Sverige för aktievinster,
m. m.
1982/83:168 Telesatellitprojektet Tele-X, m. m.
1982/83:172 Förslag till lag om bekämpande av salmonella hos djur

8 § Anmälades och bordlades
Motionerna
1982/83:2293 av *Bengt Kindbom m. fl.*
De förtroendevaldas arbetsförutsättningar i kommuner och landstingskom-
muner, m. m. (prop. 1982/83:97)
1982/83:2294 av *Göthe Knutson*
Statsmyndigheternas inlåning av konstverk (prop. 1982/83:98)
1982/83:2295 av *Rolf Wirtén och Nils Åsling*
Fortsatt valutareglering (prop. 1982/83:121)
1982/83:2296 av *Eric Hägelmark och Kerstin Ekman*
1982/83:2297 av *Göthe Knutson*
Vissa materielunderhållsfrågor inom försvaret (prop. 1982/83:138)
1982/83:2298 av *Nic Grönvall m. fl.*
Likvidation av aktiebolag m. m. (prop. 1982/83:139)
1982/83:2299 av *Thure Jadestig*
1982/83:2300 av *Blenda Littmarck m. fl.*
1982/83:2301 av *Karin Söder och Rune Gustavsson*
Ändringar i narkotikastrafflagen (1968:64) (prop. 1982/83:141)

1982/83:2302 av *Nic Grönvall*

Godkännande av 1983 års internationella kaffeavtal, m. m. (prop. 1982/83:142)

1982/83:2303 av *Börje Stensson* och *Lars Ernestam*

Vissa skogspolitiska åtgärder, m. m. (prop. 1982/83:145)

1982/83:2304 av *Barbro Evermo m. fl.*

Ändring i 12 kap. 15 § jordabalken (prop. 1982/83:146)

1982/83:2305 av *Nic Grönvall*1982/83:2306 av *Rune Ångström*

Ändrad styrelserepresentation inom stiftelseorganisationen för skyddat arbete m. m. (prop. 1982/83:149)

9 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställts

den 8 april

1982/83:406 av *Rune Ångström* (fp) till utrikesministern om anordnande i Sverige av ett ministermöte för FN-organet UNIDO om gen- och bioteknik:

FN-organet UNIDO:s expertkommitté har nyligen gästat Sverige. Det har då gjorts alldeles klart att det inom UNIDO-kommittén fortfarande finns ett stort intresse för att förlägga hela FN-centret för gen- och bioteknik till Sverige och Uppsala.

En sådan förläggning skulle betyda mycket för u-ländernas utveckling och skulle också bli en synnerligen värdefull stimulans för svensk forskning.

UNIDO har också bitt Sverige vara värdland för ett ministermöte i sommar, där bl. a. lokaliseringsfrågan skall diskuteras.

Avser regeringen att tacka ja till erbjudandet att Sverige skall så som värdland för detta ministermöte?

1982/83:407 av *Ingvar Eriksson* (m) till jordbruksministern om ökad svensk fiskindustri:

I Sverige konsumeras ungefär 60 000 ton torsk årligen. Trots att de svenska fångsterna av torsk t. ex. 1981 uppgick till ca 44 000 ton exporterades av detta års fångst ca 20 000 ton. Det innebar sedan att Sverige importerade omkring två tredjedelar av konsumtionen. Importen består av filéer, dvs. beredd vara. Ofta är råvaran svensk.

Till stor del beror detta på att man i Sverige inte kan använda metoden med "dubbelfrysning", dvs. frysa torsk vid bra tillgång eller stora fångster och att

Måndagen den
11 april 1983

*Meddelande om
frågor*

ta fram den när det blir mindre fångster och då bereda den samt på nytt frysa in den.

Tillgången på torsk i Östersjön är god, och den svenska kvoten för 1983 uppgår till 68 000 ton. Det är angeläget, inte minst av sysselsättningskäl, att mera råvara kan beredas inom Sverige. Problemet är kontinuerlig tillförsel – eller möjlighet att använda fryst råvara.

Avser jordbruksministern ta initiativ som kan förbättra lönsamheten och öka konkurrensförmågan hos den svenska beredningsindustrin, genom att göra s. k. dubbelfrysning möjlig?

1982/83:408 av *Rune Ångström* (fp) till utbildningsministern om följderna av indraget statsbidrag till kursplanebundna universitetscirklar:

I budgetpropositionen föreslås att statsbidrag inte längre skall utgå till kursplanebundna universitetscirklar.

Denna studiemöjlighet har varit ytterst värdefull för studerande som är bosatta långt från högskoleort, inte minst i Norrland. Utbildningen har anordnats av studieförbunden och studieresultatet har varit goda.

Finns det planer inom utbildningsdepartementet på att ta fram alternativ som kan kompensera glesbygdens människor för bortfallet av denna studiemöjlighet?

1982/83:409 av *Lars Ernestam* (fp) till kommunikationsministern om färjetrafiken mellan Hampetorp och Vinön i Hjälmaren:

Förslag från vägverket föreligger att dra ner fyra fem av de åtta färjetjänster som finns mellan Hampetorp och Vinön i sjön Hjälmaren. Detta medför allvarliga konsekvenser för boende på ön.

Vilka åtgärder avser kommunikationsministern vidta för att vinöbornas legitima krav på kommunikationer med fastlandet skall kunna tryggas?

den 11 april

1982/83:410 av *Jan-Erik Wikström* (fp) till finansministern om beskattningen av författares royaltyinkomster:

Enligt tidningsuppgifter har riksskatteverket planer på ett nytt skattesystem för författare. Förslaget synes gå ut på att författarna i förväg skall erlägga ett belopp motsvarande ett schablonmässigt skatteavdrag med 40 % på sina royaltyinkomster. Mot bakgrund av dessa uppgifter vill jag fråga finansministern:

Anser finansministern det motiverat och lämpligt att författare i förväg beskattas på sina royaltyinkomster?

10 § Kammaren åtskildes kl. 14.03.

In fidem

Nr 115

Måndagen den
11 april 1983

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert